

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

Магистерски труд

**ТЕМА: „Интеракција на сторителот на кривично
дело и жртвата“**

ИЗРАБОТИ: Ивана Ѓорѓевска

МЕНТОР: проф.д-р Исмаил Зејнели

Содржина

Abstract	2
Апстракт	3
Вовед	4
ПОГЛАВЈЕ I	6
1.Дефинирање на кривичното дело	6
1.1.Елементи на кривичното дело	9
1.2.Начин на извршување на кривичното дело	16
1.2.1.Време на извршување на кривичното дело	17
1.2.2.Место на извршување на кривичното дело	19
2.Видови на кривична одговорност	23
ПОГЛАВЈЕ II	26
1. Основно дефинирање и типологија на жртви	26
2.Жртви на одделни видови криминалитет	30
2.1 Жртви на насилнички криминалитет	32
2.2.Деца жртви на насилство	35
2.3 Жртви на имотни деликти	37
2.4.Жртви на сексуални деликти	40
2.5 Деца жртви на сексуална злоупотреба	46
2.6. Жртви на трговија со луѓе	49
2.7 Жртвите на сообраќајни деликти	54
2.8. Жртви на еколошки криминалитет	57
ПОГЛАВЈЕ III	62
1. Сторителот и мотивите за сторување на кривично дело	62
1.1.Доживување на задоволство	62
1.2.Ментални пореметувања	64
1.3.Пореметување на сексуалниот нагон	66
1.4. Стекнување на материјална корист	68

2.Поим и видови на виктимизација и виктимогени предиспозиции	69
ПОГЛАВЈЕ IV	71
1.Односот/Интеракцијата помеѓу сторителот и жртвата	71
2. Истражувачка работа	74
ЗАКЛУЧОК	88
БИБЛИОГРАФИЈА	91

БЛАГОДАРНОСТ

Особена благодарност за изработката на овој труд, сакам да искажам на мојот ментор, проф.д-р Исамил Зејнели.

Исто така, својата благодарност ја исказувам за несебичната поддршка на моите родители Благоја и Зора Ѓорѓевски.

Abstract

Historically and scientifically-pragmatic, a long process in the recognition of the criminal law can be ascertained until the contemporary establishing of the four elements of the criminal act: action, being, wrongdoing and guilt. Up until that developmental degree both criminology and criminal law are focused only on the perpetrator of criminality, even in a contemporary context, up until (after World War II) the first scientific perceptions about the victim appear on which through all four criminal elements the victim is categorized as a sublimite of endured suffering and damage. The duty for protection of the individual and the administering of justice is taken over by the state, while victimology undertakes the scientific multi-aspects of the sacrifice of individuals, groups, ethnoses, etc. The complexity of the relations in the perpetrating and the consequences of a particular crime becomes a strong scientific challenge through the interweaving of the relations between the perpetrator and the victim of the crime.

Key words: criminal act, criminal law, criminology, victimology, perpetrator, victim

Апстракт

Историски и научно-прагматично, може да се констатира долг процес во устоличувањето на кривичното право до современото утврдување на четирите елементи на кривичното дело: дејствие, битие, противправност и вина. До тој развоен степен и криминологијата и кривичното право, фокусирано се интересираат само за сторителот на криминалитет, дури и во современ контекст, сè додека (после Втората светска војна), не се појават првите научни перцепции и за жртвата, врз која низ сите четири кривични елементи таа се категоризира како сублимат на претрпеното страдање и оштетување. Должноста за заштита на поединецот и администрирањето на правдата го презема државата, додека виктимологијата ги презема научните мултиаспекти за жртвувањето на поединци, групи, етноси и сл. Сложеноста на односите во извршувањето и последиците од одредено кривично дело, станува силен научен предизвик преку испреплетувањето на релациите меѓу сторителот и жртвата на кривичното дело.

Клучни зборови: кривично дело, кривично право, криминологија, виктимологија, сторител, жртва

Вовед

Во различни историски периоди, одредени општествени односи и општествени вредности, биле согледувани како особено значајни што било пак причина државата да тежнее истите да ги заштити. Освен заштитата на уставниот поредок и безбедноста, на пример тука спаѓаат и доброта на поединецот како што е неговиот живот, имотот, честа, угледот и сл.

Подолу ќе видиме, криминалот има широка палета на форми кои го следеле општството низ сите развојни етапи до денес, но и висока адаптилност на луѓето склони кон криминал да се адаптираат на новите услови и разни негови форми да опстојуваат и во новите услови.

Затоа, заштитата на утврдените вредности во општеството и оние однесувања, кои најмногу ги загрозуваат и повредуваат истите се инкриминираат односно низ правните прописи се дефинирани како кривични дела.

Инкриминациите укажуваат на ставот на државата кон сторителите на криминални однесувања, низ проблемската рамка на овој труд кон нив ќе се осврнеме посебно, односно сторителите или извршителите на кривичното дело ќе настојуваме да ги утврдиме и анализираме низ видовите на криминал, кои го извршуваат како на пример низ насилство, разбојништво, сексуални деликти, имотни деликти, сообраќајни, како сторителите во организиран криминал како што е трговијата со луѓе, извршители на сообраќајни деликти или пак поново утврдениот еколошки криминал и т.н. Во истиот контекст, низ истражувањето во овој труд ќе треба да ги дознаеме и мотивите за извршување на разни кривични дела, кои пак научно-емпириски се утврдени исто така како разнообразни, како на пример за сторителите на кривично дело мотивирани од стекнување на материјална корист, насилници на кои насилството им пружа задоволство, сторителите со менатални пореметувања или пореметувања на сексуалниот нагон и т.н.

Во посебно поглавје, трудот ќе се занимава со жртвите на кривичните дела (зашто без постоење и утврдување на жртва не може да има ни кривично дело), видовите на жртви кон кои се насочени одделни видови на криминалитет, нивната положба и страдање.

Кога е во прашање жртвата на криминалитет, треба да се истакне дека низ долги периоди кривичното право било рамнодушно кон жртвите и фокусирано кон сторителите на криминалот.

Дури во периодот после Втората светска војна и милионите цивилни жртви (на пример Холокаустот и страдањето на милиони Евреи и други етнички групи во Третиот Германкси Рајх), науката ќе почне да се фокусира и на жртвите од разни видови криминал, при што како нова научна дисциплина ќе се појави виктимологијата, специјално насочена кон жртвите на криминал, нивната положба, страдање, последици и т.н.

Во реалцијата на сторител-жртва во одредени видови на криминал, трудот ќе се занимава со интеракцијата на сторителот и жртвата, и ќе се обиде да докаже дека интеракцијата се огледа во одредено кривично дело, а не гледано на пошироко гледиште на сите кривични дела.Што пак, и за науката и за криминолошката и правната практика, ќе се покаже како мошне сложена проблематика на испреплетеност и детерминирање на делото во неговото утврдување и процесуирање.

ПОГЛАВЈЕ I

1. Дефинирање на кривичното дело

Одредувањето на општиот поим на кривичното дело, е централно прашање на кривичноправната наука од што натаму зависи целиот систем на категории на општото кривично право.

Кога се зборува за кривично дело, тогаш се зборува и за одредено однесување на човекот кое недвосмислено е казниво и кое со закон е пропишано како такво.

Ваквата дефиниција на кривичното дело потекнува од начелото на законитост како темелно начело на кривичното право, па во согласност со тоа значи дека кривичните дела и кривичноправните санкции може да бидат утврдени и пропишани само со закон.

Самиот поим на кривично дело може да го толкуваме и од формален, но и од материјален аспект. Така, во формална смисла, поимот на кривичното дело е пресек на целиот систем на општиот дел на кривичното право, од причина што ги опфаќа правните претпоставки кои мора да се остварат за да се утврди дека постои кривично дело. Тие основни претпоставки се :- дејствието, битието, противправноста и вината.¹

Тоа значи, за да има кривично дело мора најпрво да се изврши дејствие како волја на однесувањето на одреден човек. Ваквата напомена ја предочуваме како битна, од причина што треба да се знае зошто од поимањето на кривичното дело се исклучени сите дејствувања на природните сили и животните, потоа во голем број на законодавства и дејствијата на правните лица, па сепак во поново време е сè поизразена тенденцијата за воведување на кривична одговорност и за нив.

¹ www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=31046

За дејствие не се сметаат сите човекови дејствија, на пример некои ништовни мисли, убедувања, намери или телесни движења кои се вон дометот на човековата волја, како што се инстинктивните, рефлексивните и сл. Дејствието може да се оствари со сторување или несторување. Затоа, казниви се само оние дејствија кои со законот се регулирани како противправни. Сепак со самото тоа што некое дејствие се вклопува во законскиот опис на одредено кривично дело, сè уште не мора да биде кривично дело поради тоа што може да постои некоја од причините која го исклучува противправноста како што е на пример нужна одбрана, крајна нужда и сл.

Вината е субјективен однос на извршителот на кривичното дело кон самото дело заради која може да му се упати прекор, а претпоставка за тоа е неговата пресметливост. Тоа значи дека не се пресметливи (а со тоа не се ни способни за вина), лицата кои поради душевна болест, привремено душевно растројство, дефицитарен душевен развој или некоја друга потешка душевна пречка што во утврдувањето на кривичното дело и времето на неговото сторување, направиле тие лица да не може да го сфатат своето постапување или да владеат со својата лична волја. Оттука, ќе произлезе дека противправното дејствие кое е остварено во вистинска заблуда, односно неотстранлива заблуда за противправноста на делото не може да се стави на товар на вината на извршителот.

Во исклучителни случаи и нема кривично дело, дури и кога дејството било противправно и скриено, на пример делото се квалификува како безначајно земајќи го предвид начинот на постапување на извршителот, неговата вина и произведената последица од тоа за заштитеното добро и правниот систем.

Значи пристапувањето кон изрекување на кривичноправни санкции може да следи дури откако ќе се утврдат сите карактеристики на кривичното дело, односно кога врз основа на тоа ќе се утврди дека е сторено кривично дело. Секако, при утврдувањето на белезите на кривичното дело е битно да се следи утврдениот редослед, односно, дејството, противправноста, вината и условите за казнивост,

зашто секое прескокнување на било кое од нив го прави излишно утврдувањето на натамошните облежја во тој редослед.²

Погледнато од материјален аспект, крвичното дело се утврдува различно:

- од стојалиште дека тоа е природно злосторство, односно секое дело кое ги повредува основните чувства на сомилост и чесност
- од стојалиште дека тоа дело го загрозува темелниот државен интерес
- од стојалиште дека одредено крвично дело е општествено опасно дело кое прави повреда на битните општествени вредности

Утврдувајќи ги суштинските одлики на крвичното дело од материјален аспект, може да се каже дека правните системи во демократските општествено-политички устројства, под поимот на материјално крвично дело настојувале да одговорат на прашањето што законодавецот смее да утврди дека е крвично дело. Во тој контекст, материјалното поимање на крвичното дело претходи на донесувањето на крвичниот закон, тој помага во рамките на одреден општествен и правен систем, земајќи ја предвид фрагментарноста, да се утврдат оние добра на заедницата и индивидуата кои заслужуваат крвичноправна заштита.

Во случајот на комунистичките системи (тука мислиме и на оние кои себе си се нарекувале социјалистички на пример СССР, СФРЈ и др.), доктрината на крвичното право, општествената опасност ја вброиле во претпоставките на крвичното дело, барајќи дека е нужно да се утврди во конкретен случај, што пак како негативна последица доведува до слабеење на начелото на законитост и мешање на законодавните и судски овластувања.

Во земјите каде правните системи се темелат на наследството на римското право, честа е троделбата односно дводелбата на крвичните дела според нивната тежина. На пример во Франција, крвичното право крвичните дела ги дели на три дела односно од најтешки до средни тешки до најлесни. Многу крвични закони како во Шведска, Холандија, Португалија, Италија...) ја прифатиле дводелбата на

² kazneno djelo, hrvatska enciklopedija – www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=31046

кривичното дело или според видот на вина на намерна и ненамерна, додека во германското право според висината на казната.³

1.1.Елементи на кривичното дело

Утврдувањето на одредено кривично дело има свои општи карактеристики или елементи кои ја прават формалната структура на поимот кривично дело. Современата теорија на кривичното право, утврдила четири елементи кои се сметаат за заеднички на сите кривични дела независно од нивниот вид.

Кривичното право отсекогаш се занимавало со тоа дали може да се издвои еден најширок поим, кој би бил појдовна основа во испитување на кривичното дело и кривичната одговорност. Тој поим може различно да се изрази, но вообичаено се говори за дејствие (Act, Handlung), односно дело (Tat).⁴ Такво значење на дејствието може да се препознае уште во законското утврдување на кривичното дело, кога одредувајќи го во член 7 се вели дека „кривично дело е противправно дело што со закон е определено како кривично дело и чии обележја се определени со закон”.⁵

„Дејствувањето е факт заснован на човековата волја, промена во надворешниот свет, што може да се сведе на човековата самоволја.”⁶

Разбирливо е што утврдувањето на постоење на кривично дело за предмет го има делото на човекот, извесно човеково однесување чие пак злосторство е само еден појавен облик. Значи, човекот е субјект на правото и неговото однесување, додека законите треба да го устројат по пат на заповеди и забрани.

³ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=31046> – kazneno djelo, Hrvatska enciklopedija

⁴ М. (1963) „Појам радње у систему кривичног права”, Doktorska disertacija, Zagreb, str.273

⁵ Кривичен законик- Министерство за правда - www.pravda.gov.mk/ Глава втора, КРИВИЧНО ДЕЛО И КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ, 1. Општи одредби за кривичното дело и кривичната одговорност, Кривично дело, Член 7

⁶ F. fon List (1902): Nemacko krivicno pravo, Beograd, str.134

Тие пак, содржани во прописите на кривичното право се нормирани со цел човековото однесување најпрво да го управат (со наредба или забрана), а потоа во случај на повреда на нормата да следи правно вреднување и санкција. Вообличувањето на деликтното однесување се врши дури со неговото нормирање, односно опишување на кривично-законскиот пропис на неговите обележја. На почетокот на системот на кривичното дело, се наоѓаат обележја на делото што во научната терминологија вообичаено се нарекува законско битие на делото.

Кривичното право не го интересираат социјално вредни или неутрални однесувања, туку само однесувањата кои го повредуваат или загрозуваат кривичното право на заштитените добра, однесувањата содржани во законските описи на кривичните дела.⁷

Тука всушност се одвојуваат кривичноправните ирелевантни настани од кривично релевантни однесувања.⁸

Со дејствието кривичното дело се извршува, односно со дејството се учествува во кривичното дело како соизвршител, поттикнувач, помагач. Вака всушност се акцентира функцијата на дејството за успешно да се опфатат различни видови на дејствија, а особено дејствијата на извршување и соизвршување, односно на чинење на дело и нечинење. Општиот поим на кривичноправното дејствие не треба да се меша со конкретно дејствие на извршување на кривично дело.

Кривичноправното дејство и дејството на одредено кривично дело суштински се разликуваат, зашто во првиот случај станува збор за испитување на минимални услови за воопшто да се пристапи кон кривичноправно вреднување на

⁷ Baumann J., Weber U.Mitsch W.(2003): Strafrecht. Allgemeiner Teil, Bielfeld, 11. Auflage, s.202

⁸ Bringewat P. (2008): Grundbegriffe des Strafrechts. Grundlagen – Allgemeine Verbrechenslehre- Aufbauschemata, Baden-Baden, 2. Auflage,s.127

извесно однесување, додека во вториот се работи за дејство извршено како законско обележје на конкретно кривично дело.⁹

Може да се рече дека е вообичаено тврдењето дека кривичноправниот поим на дејството има три значајни функции.

Најнапред, тој е родов поим (*genus proximum*), во кој кривичното дело се рааликува од други дејствија (*differentia specifica*), врз основа на елементите на законската предвидливост, противправност и вина. Од тој аспект во ова се препознава основната функција на дејството позната и како функција на дефинирање.¹⁰

За одредено кривично дело, да може да биде казниво мора да исполни извесни претпоставки кои ги претставуваат атрибутите на дејството. Тоа би значело дека дејството е јадрото на делото, ѓрбетен столб на кој се надоврзуваат останатите елементи на делото. Како што нема кривично право без кривично дело, така нема ниту кривично дело без да има дејствие.^{11 12}

Особено внимание обрнуваме на поврзувачката функција која ја има кривичноправниот поим на дејството, зашто тоа треба да биде фундамент на системот на кривичното дело. Ваквата задача е сложена зашто пред овој поим се наоѓаат на некој начин две непомирливи задачи. Од една страна дејството мора да биде неутрално, во однос на другите елементи на кривичното дело, односно тоа не смее да опфати ништо од специфичната содржина, а истовремено не само што мора да има некаква сопствена содржина, туку содржина која има квалитет смисловно да ги поврзе основните елементи на делото во една целина.¹³

⁹ Srzentic N., Stajic A., Lazarevic Lj. (1990): *Krivicno pravo SFRJ Opshti delo*, Beograd, 16. Izdanje, str.132

¹⁰ Stojanovic Z. (2009) „*Krivicno pravo - Opshti deo*” Beograd, 16 izdanje, str.90

¹¹ Berner A.F. (1863): *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, Leipzig, 2. Auflage, str. 113

¹² Gropp W. (2001): *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Berlin – Heidelberg, 2. Aufbau, str.107

¹³ Roxin C. (2006): *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbeshenslehre*, Mñnhen, 4. Auflage, str. 243

Истовремено, кривичноправниот поим на делото треба да ги исклучи оние облици на дејствување, кои не се резултат на владеењето на волјата со себе што се смета за разграничувачка функција на дејството на кривичното дело. На овој степен значи треба да се исклучат сите оние акти кои не ги задоволуваат минималните барања, за понатаму воопшто да бидат предмет на кривичноправно вреднување, како што се несвесните движења или дејствувањата на животните или природните сили. Доколку повеќе утврдувањето на постоење на човечко дело претставува почеток на секоја кривичноправна анализа.¹⁴

Освен овие три погоре толкувани функции на дејството на кривичното дело, науката ги обработува и функцијата на разјаснување, функцијата на материјализирање и други. Во првата се поаѓа од стојалиштето дека секое теоретско промислување за дејството на кривичното дело има цел да го издвои она што е особено и својствено, што пак натаму кривичното дело го одвојува од другите природни и општествени појави.

Кога пак се говори за функцијата на материјализирање, се мисли на тоа дека преку дејството се исполнуваат законските обележја на делото.¹⁵

Со дејствието кое одговара на законскиот опис на кривичното дело, воедно се остварува битието на кривичното дело. Под овој поим треба да ја разбираме вкупноста на обележјата на некое кривично дело. Битието на кривичното дело го содржи она што е типично за одредено кривично дело.

Збирот на обележја на одредено кривично дело кои мора да бидат опфатени со намера се битие на кривичното дело, или тоа изразува во што се состои забранетото однесување и го содржи она што е типично за некое кривично дело, по што тоа се разликува од другите. Доколку во одделен случај недостасува само едно обележје на кривичното дело не може да се каже дека е остварено неговото битие.

¹⁴ Heinrich B. (2010): Strafrecht – Allgemeiner Teil I. Grundlagen der Strafbarkeit, Aufbau der Straftat beim Vollendungs-und Verushdelikt, Stuttgart, 2. Auflage str.74

¹⁵ Puppe I. (2005): in Kindhäuser U., Neumann U., Paeffgen H. (Hrsg.) et al. Nomos Kommentar. Strafgesetzbuch. Band 1, baden-Baden, 2. Auflage str.332

Всушност, поимот е тесно поврзан со поимот на законскиот опис, но некоја од околностите не станува дело на битието на кривичното дело само затоа што се наоѓа во описот на тоа кривично дело. Имено, можно е описот и битието да не се поклопуваат, па во тој случај е потребно да се дополни описот на кривичното дело доколку треба да се стигне до битието.

За некое однесување да биде кривично дело, не е доволно со него да е остварено битие на делото, туку да биде и противправно и во таа смисла треба да се утврди односот на битието на кривичното дело кон неговата противправност. Така, остварувњето на битието на кривичното дело е нужен, но не и доволен услов за противправноста.

Можно е, некој да ги оствари сите обележја на кривичното дело, а сепак неговото дејство да не биде противправно па од таа причина и да не може да добие квалификација на кривично дело.

Противправноста, а со тоа и кривичното дело ги нема тогаш кога постојат причини на исклучување на противправноста – ситуација во која допуштувачката, дозволувачка (пермисивна норма) ги поништува ефектите на забранувачката (прохибициска) норма.

Може да се издвојат две фази во кои се утврдува заклучок за противправноста на извесно однесување:

1. Најпрво мора да се утврди дека некое однесување го исполнува битието на кривичното дело
2. Потоа мора да се утврди дека противправноста на делото, не е исклучена заради постоење на одредена причина која ја исклучува противправноста.

Во таа смисла се утврдени основите кои може да ја исклучат противправноста на едно кривично дело, или тоа може да се случи кога ќе се утврди дека станува

збор за дело од мало значење, дело сторено поради нужна одбрана или дело сторено од крајна нужда.¹⁶

За да постои кривично дело не е доволна ни противправноста, туку се бара и постоење на вина. Тоа е последната компонента во конструкцијата на едно кривично дело која следи после претходните три, горенаведени.

Претходница на нејзиното утврдување како универзално прифатена во кривичноправната теорија е начелото дека никој не може да биде казнет, доколку не е виновен за стореното кривично дело (*nulla poena sine culpa*). Тоа значи дека не може да има казновост без вина и не постои исклучок на ова начело. Конкретно, судот мора да утврди вина која не може да ја претпоставува, туку напротив, судот секогаш претпоставува недолжност додека товарот на докажување на вината лежи во доменот на обвинението.

Во основното поимање на вината во едно кривично дело постои внатрешната психичка врска на извршителот и неговото дело.

Теоријата на вината во кривичното право утврдила составни елементи на вината кои се категоризираат во психолошки и чисто нормативни. Развојот на кривичното право познава и две теоретски сфаќања на поимот на вината, психолошката и нормативната, но и нивна комбинација.

Психолошката теорија настанала во Германија, кон крајот на 19-от век, при што вината ја одредува психичкиот однос на извршителот кон извршеното дело, како објективен настан во надворешниот свет. Од овој аспект на гледање на вината, таа се исцрпува во субјективниот однос на извршителот кон своето дело што вклучува лична свест и волја кон сопственото дело како физички настан, како еден реален чин со последиците кои произлегуваат од него, независно од тоа дали кај извршителот постои и свест за недопуштеноста, противправноста на таквото однесување. Кон ваквиот теоретски аспект на вината, негативната критика се однесува на тоа што поимот на вината се сведува на гол психички однос кон

¹⁶ www.jpacademy.gov.mk/

извршеното дело, без перцепција на било какви нормативни одредници. Поради тоа може да се смета дека на ваков начин поимот на вината се симплифицира, што пак доведува до усложнување на доследната примена, особено кога е во прашање несвесност, како и во поглед на правната заблуда со што не се претпоставува можноста за исклучување на вината. Според ова, може да се смета дека ваквото учење за вината во кривичното дело се поаѓа од претпоставката дека луѓето ги познаваат сите закони, односно не се почитуваат максимите на старото Римско право „*ignorantia iuris non excusat*” и „*error iuris nocet*”.

Нормативните теории на вина во кривичното право исто така настанале во Германија на почетокот од 20-от век, и во нив суштината на вината се гледа низ призмата на прекорот кон извршителот на кривичното дело. Учењето со вакви стојалишта настанало врз основа на учењето за крајна нужда, односно врз основа на некои нејзини случаи во кои не можело да се прифати или оправда исклучување на постоењето на кривично дело или негова противправност, а исто така ниту прогласување за виновен извршителот, на чија страна во конкретната ситуација не постоела можност за поинакво постапување заради постоењето на одредени околности кои извршиле влијание врз неговото однесување. Според овие теории на вината, таа не се сведува на психичкиот однос, туку на вредносниот суд за извршеното дело на извршителот, на вредносно-логичка отцена дадена од непристрасен оценувач што е од чисто нормативен карактер.

Сепак, утврдувањето на поимот на вината во кривичното право заради едностраноста на двата теоретски пристапи, ја наметнува потребата од комбинирање на двата теоретски пристапи. Тоа значи дека вината не е само нормативна категорија, ниту само психилошка туку покомплексна која ги вклучува и двете.

Од тоа поризлегува дека „вина постои на страната на извршителот кој е *tempore criminis* пресметлив, односно кој поседувал можност за расудување или

одлучување, кој смислено или небрежно постапувал во однос на кривичното дело и неговото извршување, при што бил свесен за недопуштеноста на своето дело”.¹⁷

1.2.Начин на извршување на кривичното дело

Во член 29, од Кривичниот закон, на Република Македонија се регулира начинот на извршувањето на одредено кривично дело.

Таму се одредува дека:

„ (1) Кривичното дело може да се изврши со сторување или несторување.

(2) Кривичното дело може да биде извршено со несторување само кога сторителот го пропуштил сторувањето што бил правно должен да го изврши, а пропуштањето има еднакво значење како предизвикувањето на последицата на делото со сторување.”¹⁸

Сторувањето и несторувањето се утврдени како два основни начини преку кои се извршува извесно кривично дело.

Кривичните дела кои содржат сторување од страна на нивните извршители се познати како такви, сторени кривични дела (*delicta omissiva*), тие се и најбројни во кривичното законодавство, и едностано одредени се познаваат преку тоа што однесувањето на извршителите е спротивно со прохибитивните дејства (нормите кои забрануваат одредени однесувања. Се разбира најспецифична за нив е активноста на извршителите од било кој и било каков вид, за разлика од другите (дела со несторување).

¹⁷ Babic Milosh – Znacaj krivicne odgovornosti u krivicnom pravu str.34 , online skripta - <http://www.spmisao.rs/wp-content/uploads/2012/01/babic10.pdf>

¹⁸ Кривичен законик – Министерство за правда www.pravda.gov.mk – str.10

Тогаш кога извршители на извесни кривични дела ги прекршуваат императивните норми односно кога пропуштаат да преземат дејствија, кои од нив како обврска во даден случај ги бара правниот поредок, се зборува за кривични дела со несторување (delicta omissiva).

Теоријата на кривичното право познава повеќе теоретски пристапи кон категоризацијата на одделни кривични дела сторени со несторување, но еве неколку примери на вакви кривични дела кои се утврдени во повеќето регулативните рамки на кривичните закони:

- Непружање на помош
- Неспроведување на одлука за заштита на добробит на детето
- Нарушување на неповредливоста на домот и деловниот простор сторено со неоддалечувањ од домот или деловниот простор
- Злоупотреба на положбата и овластувањата направени со неизвршување на должноста
- Убиство направено со несторување¹⁹

1.2.1.Време на извршување на кривичното дело

Времето на извршување на кривичното дело најпрво е значајно најнапред, заради утврдување на фактот кој закон бил на сила во времето на извршување на одредено дело.

Понатаму, тоа е битно за да се знае дали во моментот на извршување на кривичното дело постоела пресметливост на извршителот, возраста на извршителот во времето на извршување, односно дали станува збор за дете, малолетник/чка, помлад/а полнолетник/чка или возрасно лице.

¹⁹ Martinovic Igor (2014) „O kriteriju razlikovanja pravih i nepravih kaznenih djela necinenja” str,122-123 <https://hrcak.srce.hr/file/130268>

Од овој првичен аспект, времето на извршувањето на кривичното дело е значајно за да не дојде до застарување на кривичниот прогон.

Исто така, на пример во битието на кривичното дело времето се внесува како негово обележје, доколку на пример станува збор за кривични дела настанати во вонредни општествени состојби како за време на воена состојба или непосредна воена опасност, или тешки кражби.

Како фактичко прашање (*question facti*), правното прашање за времето на извршувањето на кривичното дело е битно во т.н. темпорални деликти, односно кривични дела каде постои одредено временско растојание помеѓу дејствието на извршителот и настапувањето на последицата (на пример доколку лицето А пукало во лицето Б и притоа го погодило, но смртта на жртвата настапила по неколку дена).

Во случај на ваков вид на кривично дело кривичното право утврдило две теоретски стојалишта:

1. Теоријата на дејство односно кога кривичното дело е сторено во време кога извршителот работел или бил должен да работи, без оглед на тоа кога настапила последицата
2. Теоријата на последица (резултат) односно делото е извршено во време кога настапила и последицата

Во врска со времето на извршување на одредено кривично дело, кривичноправната наука утврдила посебно правило со кое се одредува времето на извршување кај повеќеактните, продолжените и трајните кривични дела.

Така, кога станува збор за повеќеактно кривично дело односно дело со повеќе кумулативно пропишани дејствија (на пример разбојништво со присила и одземање), за време на извршување на такво дело се смета моментот на последниот акт на извршување или дејството.

Кога станува збор за трајно кривично дело како противправна состојба која извршителот ја направил после тоа со својата волја, како време на извршување на делото се смета моментот кога престанала противправната состојба.

Во однос на продолжено кривично дело или серија на кривични дела кои под одредени услови кривичното право ги утврдило како едно кривично дело, (на пример кога благајникот во текот на две години противправно присвојувал дел од дневните уплати), се смета дека тоа кривично дело е извршено во време на преземањето на последниот акт или дело кое влегува во состав на продолжено кривично дело.

Доколку говориме за временското важење на кривичниот закон, тогаш неодминливо е едно темелно правило дека кон извршителот на кривичното дело се применува законската рамка која била на сила во време на извршување на кривичното дело. Ова е последица на усвојување на начелото на законитост во строга смисла на зборот дека нема кривично дело без претходно да има закон (*nullum crimen sine lege praevia*).

Од ова пак ќе произлезе забраната за повратно или ретроактивно дејствување на кривичниот закон, односно дека кривичниот закон не може да се применува на случаи кои се случиле пред неговото донесување (стапување во сила), што пак натаму значи гаранција за правната безбедност на граѓаните дека секој во моментот на преземање на одредено противправно дејство мора да ги знае и последиците од него.²⁰

1.2.2. Место на извршување на кривичното дело

Во последните децении сè повеќе се истакнуваат теоретските пристапи во чиј фокус се наоѓа геопросторот (местото), на кое доаѓа до интеракција на извршителот на кривичното дело и неговата жртва (цел). при извршувањето на кривичното дело.

Може да се каже дека за овие пристапи е карактеристично интересирањето кон разбирањето на начинот на кој геопросторот ја формира криминалната

²⁰ Krstulovic Dragicevic Antonija „Vazenje kaznenog zakonodavstva”-<https://documen.site/>

активност. Таквите пристапи теженат кон истражувања кои треба да одговорат на прашањето, кои и какви се околностите и донесувањето на одлука кај извршителот да изврши кривично дело, односно да се објаснат примероците на однесување на извршителот и жртвата во геопросторот, каде се сретнуваат и каде се извршува одредено кривично дело.

Теориите кои во центарот на внимание ги ставаат извршителите на кривичните дела, кои долго време биле доминантни во криминологијата. Таквите пристапи настојуваат да дадат одговор на прашањето, што е тоа што условува одредени луѓе, за разлика од други да извршуваат кривични дела, па од тој аспект сведуваат различни ендогени (внатрешни сили, импулси) и егзогени (надворешни) фактори кои влијаат на формирање на извесно престапничко однесување.

Вортли(Wortley) и Мазерол (Mazerolle), сметаат дека „пристапот се чини дека е готово неизбежен – точното време и место на неговото манифестирање е од мало значење” во оној момент кога извршителот е формиран.²¹

Би било совршено кога овие теории би можеле да дадат одговор на ова прашање, зашто во тој случај таквите лица би можеле да се препознаат и во однос на нив би можело превентивно да се делува, односно пред да се изврши одредено кривично дело. Сепак, овој теоретски пристап не само што до денес не дале солидна основа за добивање на такви предикати, туку во своите објаснувања нуделе различни психолошки и социолошки објанувања, наведувале културолошки, економски и други причини кои луѓето ги мотивирале да одлучат да извршат кривично дело.

Фактот дека кривичното дело не може да се набљудува одвоено од окружувањето (геопросторот), во кој тоа се манифестира се препознава уште во 19-от век, во делата на пратставниците на т.н. картографска школа, која подоцна се маргинализира после делата на авторите на чикашката школа од почетокот на 20-

²¹ Wortley R. Mazerolle L.(2008) Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytical approach and application. In: Wortley , Mazerolle (eds.): Environmental criminology and crime analysis, Willan publishing, p.2

от век. Меѓутоа, веќе во 70-те – 80-те години на 20-от век, се реактуелизира геопросторната компонента на криминалната активност со појавата на новите теоретски пристапи (еколошки) од кои се конституира т.н. криминологија на животната средина (е. *environmental criminology*).²²

Овој пристап, за разлика од традиционалните, настојува да објасни како окружувањето влијае на создавањето на погодности и донесување одлука од извршителот на делото тоа да го реализира, односно се обидува да ги утврди примерите на однесување на извршителот и жртвата во однос на просторот (окружувањето) каде тие се среќаваат и каде се извршува кривичното дело.²³

Овој теоретски пристап го издигнува местото на извршување на кривичното дело на повисок фокус на внимание и го вреднува како суштински во разбирањето, како и зошто одредено кривично дело настанало.

Ваквото учење за значењето на местото за извршување на криминалитет се развива, па меѓудругото ќе се појави и како теорија на дизајн на окружувањето (теоретичар и на дизајнот на физичката средина) меѓу кои се издвојуваат: Џејн Џејкобс (Jane Jacobs), Елизабет Вуд (Elizabeth Wood), Шломо Анхел (Schlomo Angel), Оскар Њуман (Oscar Newman) и др.

Овој селектиран вовед од криминалистичките перцепции во утврдувањето на кривичното дело, е корисен во натамошното вреднување на местото на извршување на кривичното дело во кривичното право, односно неговите теоретски и регулативни утврдувања од причина што криминалистиката е наука која се занимава со изучувањето на методите на откривање и истражување на кривичните дела, разјаснување заради натамошно процесуирање во обвинителски и судски рамки. Неговото издвојување како вовед на кривичноправното утврдување на местото на кривичното дело, го издвојуваме особено заради неопходната

²² Wortley R. Mazerolle L.(2008) *Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytical approach and application*. In: Wortley , Mazerolle (eds.): *Environmental criminology and crime analysis*, Willan publishing, p.2

²³ Boba R. (2005), *Crime analysis and crime mapping*, Sage Publications, p.59

перцепција во нашата проблемска рамка за интеракција на сторителот и жртвата во одредено кривично дело.

Местото на извршување на кривичното дело е значајно за решавање на повеќе прашања:

- За просторниот опсег на покривање на делото од страна на кривичното законодавство
- За кривичните дела кои во битието како конститутивен елемент содржат и и извесно место
- Во кривично процесното право за одредување на месната надлежност на судот

Утврдувањето на местото на извршување на кривичното дело, е особено важно и кај кривичните дела чие дејство на извршување се презема во едно место, додека последицата настапува во друго место.

Постојат три теории во решавањето на прашањето кое место ќе се смета за место на извршување на кривичното дело:

1. Теорија на дејство или кога за место на извршување на кривичното дело ќе се смета местото каде е преземено дејство на извршување
2. Теорија на последици или кога за место на извршување на кривичното дело ќе се смета местото каде настапила последицата од него
3. Теорија на убиквитет (сèприсутност, постоење на секое место или теорија на единство), кога за место на извршување на кривичното дело ќе се смета и местото на кое е преземено дејство и местото каде настапила последицата

24

Кај кривичните дела на несторување место на извршувањето, освен местото во кое настапила последица и за место на извршување на она место каде

²⁴ <http://eprints.ugd.edu.mk/7577/1/praktikum%20KZ%20%D1%81.pdf> – Практикум за казнено право применета програма- д-р.Олга Кошевалиска стр.11

извршителот бил должен да работи, односно со преземање на дејство да го отстрани настапувањето на последицата.

Во некои случаи, тоа е место во кое извршителот требало да се упати со цел да преземе некое дејство што бил должен да го преземе. Ова значи дека е можно во одредени кривични дела на несторување, извршителот воопшто да не се наоѓол во местото каде е извршено кривичното дело.

Доколку извршителот на кривичното дело се послужи со природни сили, животни, технички направи и слично, за место на извршување на кривичното дело се смета она место каде дошло до тие дејства на тие сили/направи.

Кај транзитните и дистанцирачки кривични дела, за место на извршување на кривичното дело, исто како во претходниот случај на несторување се одредува местото на кривичното дело.

Во случај на обид за извршување на кривично дело, за место на неговото извршување се смета местото во кое било преземено дејство и место во кое последицата според умислата на извршителот требало да настапи.²⁵

На пример доколку извршителот поставил експлозивна направа во воз на жечезничката станица во Велес, а таа експлодирала во Битола, и двете места се земаат како место на извршување на тоа кривично дело.

2. Видови на кривична одговорност

Според Камбовски, „*Општиот поим за одговорност*“, во правото има различни значења (*Hart.212*, на пример, разликува четири: одговорна позиција, одговорност за последицата предизвикана со сопствените постапки, одговорност како обврска за исполнување определени правни должности и одговорност во смисла на пресметаност, капацитет за одговорност). По дефиниција одговорноста

²⁵ <https://studentius.wordpress.com/> - Онлајн блог

имплицира, натаму, однос меѓу два субјекти, тој што одговара и тој пред кого се одговара. За разлика од сите овие значења, кои се и казненоправно релевантни, *казнената одговорност е индивидуална и субјективна одговорност, и на сторителот за неговото дејствие што ги исполнува законските обележја на казнено дело.*”

Во истото дело, авторот говори за поимот на казнена или кривична одговорност, кој е идентичен со поимот на вина, односно дека кривично одговорен е сторителот кој е пресметлив, и што го сторил кривичното дело со умисла или од небрежност, а вината е огласување на обвинетиот за виновен за казненото дело.²⁶

Во Втората глава - Кривично дело и кривична одговорност, Кривичниот закон на Република Македонија ја утврдува и регулира кривичната одговорност.

Конкретно во Членот 11, се вели дека „кривично е одговорен сторителот кој е пресметлив, и што кривичното дело го сторил со умисла или од небрежност и притоа бил свесен или бил должен да биде свесен за забранетоста на делото”. Од ова утврдување на вината или кривичната одговорност, законодавецот натаму во истиот член ќе утврди дека за стореното „кривично дело од небрежност, сторителот е кривично одговорен само кога тоа го определува законот”²⁷.

Утврдувањето на пресметливост, понизок степен на пресметливост, умисла или небрежност, при сторувањето на кривичното дело има суштинска смисла во утврдувањето на кривичната одговорност.

Така, се смета дека сторителот на кривичното дело не бил пресметлив доколку во време на извршувањето на кривичното дело не можел да го сфати значењето на своето дело, или не можел да управува со своите постпаки. Како причини за тоа, кривичната регулатива ги предвидува постоење на трајна или привремена душевна болест, привремена душевна растроеност или заостанат

²⁶ Камбовски Владо (2006), *Казнено право – Општ дел*, Скопје (постојан универзитетски учебник), стр.375

²⁷ Кривичен закон на Република Македонија – www.pravdiko.mk – str.3

душевен развој и секако како непресметливост се вбројуваат и други особено тешки душевни пречки.

Кривично дело сторено со умисла, е она кога сторителот бил свесен за своето дело и го сакал неговото извршување или кога бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи штетна последица, но се согласил со нејзиното настапување.

Одредено кривично дело може да настане и со небрежност на неговиот сторител, односно тогаш кога сторителот бил свесен дека поради неговото сторување или несторување може да настапи штетна последица, но лекомислено сметал дека ќе може да ја спречи или дека таа нема да настапи, или пак кога не бил свесен за можноста од натапување на штетна последица, и покрај тоа што според околностите и според своите лични својства бил должен и можел да биде свесен за таа можност.

Како кривично одговорен се смета сторителот на кривично дело чија способност да го сфати значењето на кривичното дело, употребил алкохол, дроги или на друг начин се довел во состојба во која не можел да го сфати значењето на своето дело, или да управува со своите постапки, ако пред да се доведе во таа состојба, делото било опфатено со неговата умисла или во однос на делото кое го сторил кај него постоела небрежност.

Може да заклучиме дека низ развојното утврдување од нужна заштита и регулација на општествените уредувања и нивната безбедност, како и основните и битни вредности на индивидуата се препознава кривичното (казнено) право и неговата суштественост. Од ова произлегува дека заштитените вредности и однесувања кои нив ги загрозуваат низ казненото право, е регулирано да се утврдат и судски докажат и како такви се инкриминирани. Разните видови на инкриманција или пропишување на одредно однесување како казнено дело, најчесто нема да го спречат таквото однесување, но затоа за нив е предвидена казненоправна санкција, односно присилна мерка кон сторителите на казнени дела.

ПОГЛАВЈЕ II

1. Основно дефинирање и типологија на жртви

Најосновна дефиниција на поимот на жртва на криминалитет, се ограничува само на физички лица кои се директно погодени со криминалната активност.²⁸

Оваа строго правна дефиниција ги исклучува како посредни жртви како што е мажот чија сопруга е силувана или детето кое живее во насилно окружување.

Друга дефиниција е ограничена само на жртвите на традиционалните кривични дела, пред сè кражби и насилство. Ваквата дефиниција исто така исклучува одредени групи на жртви, како што се на пример жртвите на стопанскиот криминал или кривичните дела против животната средина.

Постои и една далеку поопшта дефиниција која во поимањето на жртвата ги вклучува и елементарните непогоди, еколошките катастрофи, сообраќајните несреќи и сл.²⁹

За едно пошироко дефинирање на жртвата од криминалитет се залага и Ханс Јоаким Шнајдер (Hans Joachim Schneider), кој вели дека жртва може да биде и поединецот, организацијата, моралниот поредок или правниот систем на државата кој е под закана, кој е повреден или уништен од нечие однесување.³⁰

Декларацијата во основните принципи на правдата за жртви од криминалитет и злоупотреба на моќ (1985), ја дефинира жртвата како лице кое претрпело физички или психички оштетувања, материјална загуба или значајно кршење на основните

²⁸ Diesen C. (1995), *Brottsoffret och omvärlden*. IC. Diesen (red.), *Brottsofferts rätt*. Juristförlaget, Stocholom, str.27-90

²⁹ Mendelshon B. (1982), *Socia-analytic Introduction to Research in a General Victimological and Criminological Perspective*. U H.J Shneider (ur.), *The Victim in International Perspective*, Walter de Gruyter, New York, s.59-79

³⁰ Schneider H.J. (1975) *Victimologie. Wissenschaft vom Verberechensopfer*. Tibingen (Mohr), str. 9

права по пат на сторување или несторување, а што е во спотривност со националното кривично законодавство.³¹

Лицето може да биде категоризирано како жртва без оглед на тоа дали сторителот е идентификуван, уапсен, обвинет или осуден и без оглед на тоа дели има каква било сродничка врска меѓу жртвата и сторителот. Заедно со ова, дефиницијата вклучува и поединци кои претрпеле оштетувања во текот на интервенција, или со цел давање помош на жртвата, или спречување на кривичното дело, како и поединци кои станале жртви со спротивставување на криминалитетот, првенствено низ погрешната одлука на владата или мерките на принуда.

Според Лејман (Leymann, 1989), во позадината на дефинирањето на поимот на жртвата од криминалитет, стојат силни политички и професионални интереси. Државата или специфичните професионални групи на пример, имаат интерес фокусот да се задржува само на одредени категории на жртви. Тоа резултира со систематско потценување или преценување на последиците, а зависи од целите на заинтересираните страни.

Во типологијата на жртвите од криминалитет стојат:

- Идеалната жртва
- Жртвата соучесник
- Пасивната жртва
- Жртвата која пружа отпор³²

Многу луѓе имаат една општа слика за жртвата од криминалитет. Таа слика може да ја доближиме низ концептот на „идеална жртва која е невина, беспомошна жртва која нема удел во кривичното дело.“³³

Идеална жртва може да биде млада жена како жртва на силување или постара жена која е нападната и ограбена.

³¹ General Assembly, res.40/34

³² A.E. Fatah: Vers une typologie criminologique des victimes; Revue internationale de police criminelle , 1967/209, str.162-169.(cit. sp. V.Nikolic-Ristanovic, str.46

³³ Skogan W.G., Maxfield M.G. (1981), *Coping with crime*. Sage Publication, California, str.43

Во едно истражување за ставовите на младите во врска со силувањата, се покажало дека општиот став за силување бил дека тоа е погрешно и неприфатливо. Со истото пак истражување се дошло до показатели дека посотојат бројни околности, кои може да дадат простор за различно толкување на овој кривичен акт. Имено, добиени се мислења како олеснителни околности кои може да се земат при силување односно доколку девојката-жртва не рекла „не“ на вистински начин, доколку девојката останала вљубена во момчето дури и после силувањето, доколку девојката може да се смета за проститука или доколку девојката не се чувствувала лошо после силувањето. Според истите олеснителни мислења на младите испитаници за силувањето, силуваната девојка не може да се смета за жртва.³⁴

Според норвешкиот криминолог Нилс Кристи (Nils Cristie), типот на идеална жртва го опишал како дама која на пат до болната сестра на која треба да ѝ помогне, ја ограбува полнолетен маж кој е зависник од дрога. Идеалната жртва има најмалку шест каактеристики:

- Жртвата е слаба
- Жртвата е вклучена во некоја активност која сите ја почитуваат
- Жртвата е на пат до местото на кој не може да се стави никаква забелешка
- Сторителот е подоминантен во однос на жртвата и може да се опише во негативна смисла
- Жртвата има доволно влијание да бара статус на жртва³⁵

Жртвата соучесник се појавува во случаи кога категоријата на жртвата на криминалитет и сторителот се преплетуваат, а понекогаш може да се однесуваат на исто лице.³⁶

Во дејствијата на уличното насилство чиста случајност може да биде детерминантата кој е жртва, а кој сторител на кривичното дело. Еден од

³⁴ Jeffner S. (1998), *Liksom valdtäkt, typ...Om ungdomars förståelse av valdtäkt*, Utbildningsförlaget Brevskolan, Stockholm, str.22

³⁵ Antila I. (1974), Victimology- a new territory in criminology, *Scandinavian Studies on Criminology*, 5, s.7-10

³⁶ Hindelang M. (1981), Variations in Sex – Race- Age- Specific Incidence Rates of Offending, *American Sociological Review*, Vol. 46 (s.461-474)

показателите на тоа е бројот на оружје кое вработените во итната медицинска помош го наоѓаат кај пациентите кои ќе побарат помош.³⁷

Вакво преплетување на жртвата и сторителот е исто така истражувано и утврдено е дека постои во случај на провални кражби.

Големиот процент на вкупен насилнички криминалитет е поврзан со консумација на алкохол, и ова е особено точно во случаи на насилство меѓу непознати лица во кои често и жртвата и сторителот се под влијание на алкохол.

Не смее да се земе за оправдување во вршењето на кривичното дело, провокативното однесување на жртвата или однесувањето на жртвата под алкохол во време на извршувањето на кривичното дело.

Однесувањето на жртвата исто така може да влијае на одлуките на судот. Така, во случаи во кои се смета дека жртвата се однесувала провокативно, тоа може да има влијание на квалификацијата на делата и кривичната казна.

Ова се сериозни предизвици на кривичарите и судечките судии во кривичните дела, зашто во некои случаи вината поради гореспоменатото е припишана на жртвата, а не на сторителот. Силуваната жена може да биде критикувана зашто била премногу провокативна, алкохолизирана или едноставно затоа што била на погрешно место. Во друг случај, статусот на жртвата од силување може да биде доведен во прашање затоа што била премногу пасивна или не пружала отпор за да го одбегне силувачот.³⁸

Меѓутоа, подлабоко погледнато, доминатното искуство на силувањето е заканата за смрт. Тоа пак доведува до реакција на жртвата чија најбитна цел е да преживее. Така, реакцијата на жртвата од силување може да се набљудува како согласност, по што нема траги од физичко повредување при насилниот сексуален однос. Притоа жртвите на силување може да применат различни стратегии како

³⁷ Carlsson Sanz S. et al.(2010). *Stortstadsvald II. En undersökning vid Södersjukhusets akutklinik*. Södersjukhuset, Stockholm, s. 78

³⁸ Fattah, E. A. (1992) *Towards a Critical Victimology*. New York, s.65

физички отпор, обид за разговор со силувачот и одвраќање од силување, искрено и понизно молење и т.н. Утврдена е и можноста жртвата да биде пасивна или во целост да го блокира искуството.

Жртвата која сака да поднесе кривична пријава за силување, која останува на првонадениот исказ и има документиран повреди, не претставува голем проблем за полицијата и обвинителството, меѓутоа, предизвикот се појавува кога жртвата одбива да соработува или ги повлекува првично дадените искази.

На пример, за вистински случај на злоставување се смета односот кога жената е разумна, и кога може јасно да го опише настанот во кој била потполно пасивна и допуштила да биде брутално злоставувана. Понатаму треба да има волја да соработува, да поднесе кривична пријава против мажот, да го напушти и да не го менува исказот во текот на судската постапка.

Може да се заклучи дека дефинирањето на жртвата во кривичното дело е сложена задача, зашто полето е толку широко и разнообразно така што за жртви на криминалитетот може да се сметаат како невини поединци и оние кои учествувале во кривичното дело. Тоа значи дека поимот на жртва опфаќа многу хетерогена група, иако во јавниот дискурс жртвите на криминалитет се набљудуваат како хомогена група.

2. Жртви на одделни видови криминалитет

Жртвите и нивното проучување започнува во средината на 20-от век. Каде и се обрнува внимание и на самата жртва, а не само на сторителите на кривично дело. Под поимот на жртва се подразбира секое физичко или правно лице чишто

добра, права, вредности и интереси биле непосредно загрозени, оштетени или уништени со криминално поведење.³⁹

Во 1937 година румунскиот адвокат Бенџамин Менделсон (Benjamin Mendelson), почнал да спроведува интервјуа и да собира податоци за жртвите, за својата адвокатска пракса, меѓутоа, сè до 1940 година прашањата кои се однесувале на жртвите од криминалитет не биле обработувани на научна основа.⁴⁰

Германскиот криминолог Ханс вон Хентинг во 1948 година, го објавува делото „Криминалецот и неговата жртва“, за да покаже дека некои жртви всушност придонесуваат во извршувањето на кривичното дело по пат на мамење, завера или провокација. Веќе наредната година и американскиот психијатар Фредерик Вертам (Frederic Werthan), го воведува пимот виктимологија (проучување на жртвата) од латинскиот збор *victima*, што значи жртва и грчкиот збор *logos*, што значи знаење (наука). Тој го сметал ова за нужно од причина што истражувачите генерално се занимавале со сторителот на кривичното дело, но не и со жртвата.⁴¹

Денес виктимологијата е интердисциплинарна во себе вклучува крајно различни дисциплини, како криминологијата, социологијата, психологијата, правото и медицината. Затоа утврдувањето на нејзиниот фокус во основа носи две стојалишта од кои за едни истражувачи виктимологијата е метод за анализа на криминолошките проблеми од аголот на жртвата и нејзин предводник е Вон Хетинг, кој ја проучувал интеракцијата помеѓу жртвата и извршителот на местото на извршување на кривичното дело.⁴²

Другото стојалиште е пошироко (Бенџамин Менделсон), кој виктимологијата, ја гледа како независна научна дисциплина која на еднаков начин се однесува кон различни облици на виктимизација. Ова утврдување е универзално, па освен

³⁹ КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА НАСИЛСТВО Асс. м-р Марјан Габеров (Европски Универзитет Р.М. – Факултет за правни науки) Јануари, 2016 год.

⁴⁰ Elias R. (1986) *The politics of victimization*, Oxford University Press, New York, str.56

⁴¹ Kirchhoff G.F. (1995) An Endeavor to Define Victimology. I.S. Singh Makkar i P.C. Friday (red.), *Global Perspectives in Victimology* (s.19-45).ABS Publications, New Delhi

⁴² Schneider H.J.(1982), *The victim in international perspective*, Walter DeGruyter, New York, str.34

жртвите на кривичното дело ги вклучува и жртвите од елементарни непогоди, војна, еколошки катастрофи и сообраќајни несреќи.⁴³

Последиците од криминалните однесувања на разни начини ги погодуваат жртвите.

Жртвите трпат материјална и морална штета, физички повреди и/или психички оштетувања. Психичките последици се тесно поврзани со телесните повреди, што зависи од нивната тежина и начинот на кој се нанесени врз жртвата. Исто така, психичките оштетувања може да настанат и како последица на ненасилни кривични дела.⁴⁴

Сите овие последици настануваат како последици на примарната виктимизација и создаваат низа на дополнителни проблеми за жртвата:

- финасиски
- здравствени
- семејни
- проблеми на работа и т.н.⁴⁵

2.1 Жртви на насилнички криминалитет

Насилството како општествена појава се толкува на различни начини, тоа постоело отсекогаш, постојано и денес и е многу присутно во општеството. Основоположникот на психоанализата Зигмунд Фројд (S.Freud), смета дека агресивноста има биолошка основа. Во етиологијата на насилството според повеќе

⁴³ VianoE. (1983) Victimology: The development of a new perspective. *Victimology:An International Journal*,Vol.8 (1-2) (s.17-30)

⁴⁴ Nikolic-Ristanovic V. (1984) Uticaj zrtve na pojavu kriminaliteta, Svetozar Markovic, str.9

⁴⁵ Nikolic-Ristanovic V.(2003),„Podrshka zrtvama i sekundarna viktimizacija: savrmena zakonska reshenja praksa”, Beograd, Temida, 1, str.3-12

научни мислења, доминантна улога играат личноста на насилникот и интеракцијата со социјалната средина, особено микросредината како што е семејството.⁴⁶

Жртвата може да се најде во продолжение на страдањето или штетата после примарната, и во секундарната виктимизација, што претставува заострување на примарната виктимизација низ негативната реакција на социјалната средина и низ несоодветна реакција на органите на прогон.⁴⁷

На секундарна виктимизација, особено се подложни оние категории на жртви кои заради возраста, психофизичките карактеристики или природата на злосторството на кои се изложени, се сметаат за посебно ранливи како што се децата, постарите, ментално болните и хендикепираните лица, жртвите на сексуални деликти, жртвите на семејно насилство, организираниот криминал и воените злосторства.

Ревиктимизацијата е всушност повторена виктимизација со криминално однесување, која е често во тесна врска со отсуство на соодветна помош и поддршка.

Жртва на криминалитет може да биде секој, но пред тоа стои дека постојат ранливи групи во општеството со предиспозиција поради таквиот статус што се повпечатливи да станат жртви на насилство и закани.

Ризикот за изложеност на насилство и закани е поголем за младите отколку за старите, за мажите отколку за жените и за оние кои живеат сами отколку за оние кои се во брачна заедница. Исто така, овој ризик е поголем во поголемите градови и густо населените региони.

Утврдени се јасно издвоени групи кои се значајно поизложени на насилство и закани, како што се:

1. затворениците

⁴⁶ Mamula M. i sur. (2013) Nasilje prepoznaj i sprijeci (prozivljeno iskustvo zena u teoriji i praksi), Sarajevo, Udruzenje zena zenama

⁴⁷ Scheinder H.J. (1975) Victimologie, Tubingen, str.32

2. бездомниците
3. иселените од нивните домови
4. тешките зависници од дрога и алкохол
5. осудените криминалци

Уште една група е издвоена како поизложена на насилство и закани, тоа се помладите кои излегуваат во ноќните клубови и се на ризик од насилство на јавни места.

Следната група која е исто така поизложена на насилство и закани се:

1. самохраните мајки на мали деца
2. полицајците
3. портирите и работници во обезбедување
4. превозниците
5. вработените во ресторани
6. вработените во здравствени и пенитенсијарни институции

Како особено ранливи групи кои се поизложени на насилство и закани се:

1. жените
2. децата
3. метите на расистички мотивирани кривични дела и хомофобија
4. старите лица
5. патниците
6. општествено маргинализирани лица⁴⁸

Кога ќе се спомене насилничко однесување најчесто се мисли на физичко насилство, но подеднакво насилничко однесување на пример во рамките на семејното насилство е и психолошкото насилство кое опфаќа:

- насилство во форма на лутина, ограничувања, забрани, сомневања и контрола
- економско насилство

⁴⁸ Häll L.(1997) Offer för valds-och egendomsbrott. I *Välfärd och ojämlikhet i 20- arsperspektiv 1975-1995*. SCB-rapport 91(s. 303-325), Statistika centralbyran, Stockholm

- насилство во форма на навредување, деградирање и заканување

Во однос на физичкото насилство во семејството, анализата на истражувачите од истражувањето спроведено во Република Македонија (2012), или анкета спроведена на 2100 испитаници, покажува „вкупно 92 случаи на физичко насилство. Преваленцата кај жените е три пати повисока одошто онаа известена од мажите. Исто така, проценот во рамките на групата жени е три пати повисок, и концентрацијата на жртвите го надминува овој сооднос (78% од сите жртви на физичко насилство во домаќинствата се жени)“.⁴⁹

2.2.Деца жртви на насилство

Децата може да бидат злоставени психолошки, физички, сексуално, да бидат малтерирани и запустени. Голем дел од случаите кога децата се жртви на криминалитет потекнува од кривични дела против деца, кога како извршители се јавуваат возрасни и тоа од нивното најблиско окружување, а понекогаш и нивните законски застапници.

Децата може да бидат директни жртви на насилство, но и индиректно како на пример кога растат во насилни семејства па се сведоци на злоставување на мајката, поради што како деца се немоќни и патат од пострауматски стрес.⁵⁰

Насилството врз децата во рамките на семејното насилство е кривично дело кога:

- Тие се казнуваат со физичка сила со цел на воспитување
- Секое погрешно постапување или запустање на децата што резултира со неочекувана повреда или рана која не може разумно да се објасни
- Физичкото злоставување

⁴⁹ Извештај од студијата за националната анкета за семејно насилство (2012), Истражувачки тим: Љубинка Поповска, Владо Рикаловски, д-р Елизабет Виљагомец, Магна Скен, Скопје, стр.55 - <http://nkt.mtsp.gov.mk/nkt/Default.aspx?LCID=158>

⁵⁰ Weinehall K.(1997), *Att växa upp i valdets närhet. Ungdomars berättelser om vald i hemmet*. Pedagogiska institutionen, Umea Univesrsitet, str.67

- Запоставувањето на децата
- Емоционалното злоставување
- Семејното насилство на очиглед на децата⁵¹

Злоставувањето на децата ги опфаќа сите оние активности или околности кои ги создава и/или ги толерира човекот, а кои го сопираат или оневозможуваат развојот на вродените потенцијали на детето.

Злоупотребата на деца или адолесценти, подразбира и изоставувањето на активности или пак вршење на активности кои се проценуваат како несоодветни или штетни за децата, односно сè она што поединците, институциите или процесите го прават или не го прават, а што директно или индиректно ѝм штети на децата или пак ги оштетува нивните изгледи за безбеден и здрав развој кон возрасни лица.⁵²

Инциденцата на физичко злоставување е околу 5,7 илјади деца со тренд на пораст.⁵³

Инциденцата на физичката негрижа е значајно повисока во однос на физичкото злоставување, како што всушност е случај и со емоционалната негрижа и злоставување.⁵⁴

На пример во САД (1996), 57,7% од случаите на злоставување и негрижа биле во форма на физичка негрижа, додека:

- 22,2% физичко злоставување
- 5,9% емоционално злоставување

⁵¹ www.pravos.unios.hr – obiteljsko nasilje

⁵² Collier A.F., McClure F.H., Collier J., Otto C., Polloi A. (1999) *Culture-specific views of child maltreatment and parenting styles in a Pacific-Island community*. Child Abuse & Neglect, Vol.23(10), str.229-244

⁵³ Begum M. (1996) *Child abuse: a universal „diagnostic” category? The implication of culture in definition and assessment*. International Journal of Social Psychiatry, Vol.42 (4), str. 287-304

⁵⁴ CM. Child maltreatment: Problems and promise for 1990s. Reauthorization of the Child Abuse Prevention and Treatment Act (CAPTA) Hearing before the Subcommittee on Children, Family, Drugs and Alcoholism of the Committee on Labor and Human Resources, United States Senate, 102nd Congress (Senate Hearing 102-691) Washington, DC; U.S. Government printing Office, 1991.

На 1000 деца, злоставувани се или се без грижа, 25 деца.⁵⁵

Според податоците од Велика Британија, едно од две деца неделно умира заради директно насилство или заради несоодветна грижа од родителите. Од таа бројка, во 10% на случаи, ниту обдукцијата не може да ја утврди причината за смртта на детето, и покрај тоа што постои соменавање дека станува збор за злоставување или негрижа.

Исто така, се покажало дека кај 60% од физички злоставуваните деца, таквото насилство продолжувало и се повторувало и во текот на наредните години.⁵⁶

2.3 Жртви на имотни деликти

Имотот е еден од општоприфатените вредности, чие слободно уживање е загарантирано со основните правни начела и нормите на националните регулативи и меѓународното право. Од историски аспект противправните однесувања насочени кон отуѓување или оштетување на имотот, имотните права и интереси биле во центарот на повеќето општества и култури.

Заштитата на имотот во најголема мера се остварува во рамките на граѓанското и трговското право, додека примена на кривични санкции настапува тогаш кога повредите или загрозувањето на имотот дошло низ употреба на сила, закана, измама, уцена или слично оштетствено опасни дејствија.⁵⁷

Според мене како што и практиката покажува најголем број на имотни деликти е конкетиизиран како дело врз подвижни предмети:

⁵⁵ Chadwick D.L. (1999) *The message*. Child Abuse&Neglect, Vol. 23 (10), str. 957-961

⁵⁶ Lynch M. (2000), *Uloga pedijatra u zashtiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja*, Seminar za strucnjake primarne zdravstvene zashtite, Insittut za menatalno zdravlje

⁵⁷ Pavishic B.& Modly D. (1999), *Kriminalistika- Drugo izdanje*, Rijeka, Pravni fakultet Sveucilishta u Rijeci, str. 87

- Кражба
- Разбојништво
- Затајување
- Одземање на туѓи предмети

Исто така, тука спаѓаат и деликти врз предмети како нивно оштетување или како одреден предмет како на пример одземање на моторно возило, уништување или прикривање на архивска граѓа или пак како сопственички интереси (злоупотреба на довербата), или имотните права како оштетување на туѓите права. Кај некои кривични дела објект може да биде целокупниот имот (измама, принуда, уцена).

Кривичните дела против имотот се сметаат за класичен, конвенционален криминалитет и треба да се напомене дека освен кривичноправното дефинирање поимно и суштински се одредуваат и од криминолошко-криминалистичко стојалиште. Така, за овој вид на криминалитет во криминолошката и криминалистичката литература се сретнува терминот „имотен криминалитет” што е дел од општиот, односно класичниот криминалитет.⁵⁸

Имено, кога говориме за овој криминалитет, говориме и за голем број на жртви од него зашто една од неговите специфичности е неговата масовност и многу потешкотии кои го следат неговото откривање и сузбивање. Дополнително на ова треба да се истакне дека овој вид на криминалитет, го карактеризира и учество на малолетни извршители.

Имотниот криминалитет заедно со крвните деликти е класичен криминалитет, што наведува пак на неговата голема отпорност во обидите на општеството да го искорени.

Како изразити карактеристики на имотните деликти се:

- Класичните облици
- Масовноста

⁵⁸ Glamoclija B.(2008), *Imovinski kriminalitet u teoriji i praksi*, Beograd, Beo Sing, str.43

- Динамичноста, разноликоста и високиот степен на адаптивност на општествените промени
- Постојано иновирање на неговите облици
- Висока стапка на неоткривање на сторените дела и извршители
- Различни организациски форми (извршителите често се здружуваат во групи или злосторнички здруженија)
- Висок степен на извршителска професионалност (мобилност, избор на цели, подготовки, планирање, употреба на современа технологија, возила и сл.)
- Рецидивни извршители (повратници)
- Тесна специјализација на извршителите
- Интернационализација (висока поврзаност на извршителите на имотните деликти со истородни извршители од други земји особено потешките и посложените како разбојништво, кражби на скапоцености, моторни возила, изнуди, уцени уништување и прикривање на архивска граѓа, прикривање на културни добра и сл.⁵⁹

На пример, кога говориме за жртвите на имотни деликти, може да го издвоиме кривичното дело на разбојништво и разбојничка кражба како најопасни облици на кривичните дела против имотот.

Во ваквите криминални дела, е карактеристично што жртвата може да заврши смртоносно и покрај тоа што главната цел на сторителот е бесправно да се стекне со одреден туѓ имот. Имено, иако користољубието е битен елемент на разбојништвото и разбојничката кражба, дејствувањето на сторителите не се исцрпува како во делата на кражба.

Разликата меѓу крадецот и разбојникот се наоѓа во фактот што крадецот при извршување на своето противправно дело настојува да остане неоткриен (неидентификуван), во тајност одзема одреден предмет и слично, па се дава во бегство, додека разбојникот е психолошки подготвен да примени сила или закана,

⁵⁹ Glamoclija B.(2008), *Imovinski kriminalitet u teoriji i praksi*, Beograd, Beo Sing, str.54.

дури понекогаш може да биде изразито брутален и свиреп кон жртвата заради принуда да му биде предадена драгоценоста.⁶⁰

Значи, и покрај тоа што овие две кривични дела пред сè се вршат заради прибавување на противправна имотна корист, и во своето битие содржат карактеристики на кражба, тие не претставуваат посебен облик на кражба, туку самосторјни кривични дела чие битие покрај карактеристиките на кражба содржи и елементи на кривично дело на принуда.

Целта на употребата на сила или закана претставува совладување на лицето (жртвата), односно спречување на неговиот отпор.⁶¹

2.4. Жртви на сексуални деликти

Сексуалното насилство се смета за еден од најтешките облици на кршење на човечките права, а според Светската здравствена организација е „било кој сексуален акт, обид за остварување на сексуален акт, несакан сексуален коментар или предлог насочен против личноста и нејзината сексуалност, кој може да го стори друга личност без оглед на односот со жртвата или ситуацијата во која се наоѓаат”.⁶²

Еден од елементите на сексуалниот деликт е секако жртвата и во повеќето случаи таа е свесна за актот кој над неа е извршен, но не дала согласност за негово извршување. Тоа значи дека сексуалниот контакт бил присилен. Во друг случај, жртвата на сексуалниот деликт може да се сложи со актот (сложување кое не е легално, вистинско сложување) од причина што тоа може да го определува возраста или менталниот дефицит.

⁶⁰ Aleksic Z., Shkulikj M.(2007), *Kriminalistika*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 350

⁶¹ Markovikj M., Pavlovikj Z., Stanojevikj P. (2009) *Ubistvo pri izrshenju krivichnog dela razbojnishtva i razbojnicke kradje*, Beograd, Pravo- teorija i praksa, 26 (7-8), str.33-45

⁶² Radacic I. (2014) *Seksualno nasilje. Mitovi, stereotipi i pravni sustav*, Zagreb, Tim press, str.12

Исто така во одделни случаи, некои жртви не се во можност да ја дадат својата согласност за сексуалниот акт доколку станува збор за сторител- воајер.

Станува збор за деликт кое е втор најистражуван облик на кривично дело, веднаш после убиствата.

Може да се категоризираат четири облици на силување:

1. Масовни силувања при воени конфликти заради засилување на чувството моќ како начин за деморализирање на непријателот и катарза на сопствената агресивна тензија
2. Групни силувања чии извршители се главно млади луѓе
3. Силувања од мажи кои сексуалното задоволство го имаат само кога се насилни односно имаат жртва
4. Хомосексуални силувања⁶³

Изучувањето на одделни видови на силувања и нивните групирања зависност од одредени фактори, се спроведува со цел да се разјасни и препознае феноменот на мотив за ваков насилен чин, модусот на неговото извршување, односот на извршителот и жртвата, полот и т.н.

Самото именување на ваквиот чин и кривично дело значи дека секое силување е дело на агресивност кое може да се категоризира во силување од:

- лутење
- моќ
- садизам

Силувањето поттикнато од лутење е оној тип на сексуално насилство, кога низ насилниот чин извршителот сака да доживее катарза (празнење, ослободување), од тензијата на бес и лоши чувства. Овој тип на извршител ја напаѓа со физичка брутланост својата жртва, пречекорувајќи ја потребната сила за совладување на отпорот на жртвата. Негова цел е физички да ја повреди жртвата

⁶³ Zarkovic Palijan T., Kovacevic D. (2001) *Iz forenzicke psihijatrije*, Zagreb, CERES d.o.o., str. 36

при што сексуалното дејствие му служи како оружје, а силувањето е конечен облик за манифестација на неговиот бес.

Во вториот тип на силување, самочувството на моќ е доминантен мотив за извршителот и нема за цел да ја повреди жртвата, туку да ја поседува сексуално. Неговата сексуалност станува средство со кое извршителот ги компензира неисполнетите и потиснати чувства на моќ, контрола, авторитет, сила и сл. Праксата покажала дека често овои извршители на сексуално насилство порекнуваат дека сексуаланиот чин бил насилен, односно биле уверени дека жртвата со него сексуално уживала и дека тоа го сакала.

Садистичкото силување е сексуална трансформација на бесот на извршителот и моќта во нешто што за него е еротско, при што целта е да се злоставува жртвата за да ужива во нејзината болка, беспомошност, мачење и страв.⁶⁴

Некои автори говорат за четири типа на силување, од аспект на интеракцијата меѓу сторителот и жртвата на делото, односно различноста во степенот на меѓучовечките реалции помеѓу извршителот и жртвата кои се движат од потполно непознавање до многу блиски врски. Во таа смисла се разликува:

1. силување при ситуација на потполно непознавање на сторителот и жртвата
2. силување од страна на познат извршител за жртвата
3. силување при обично излегување на младичот со девојка
4. силување во партнерска врска⁶⁵

Силувањето од страна на познаник е најчест облик на силување, и овој вид на силување се случува меѓу 80% и 90%. Истражувањето направено на примерок од 3000 студенти покажало дека 84%, од студентките биле силувани од страна на познаници, а 57% за време на излегување со својот младич. Ваквите сексуални деликти се нарекуваат и „скриени силувања” зашто најчесто на нив се гледа со

⁶⁴ www.danet.wicip.org

⁶⁵ Cowan G. (2000) *Beliefs About the Causes of Four Types of Rape, Sex Roles: A Journal of Research*

недоволна сериозност , ретко се пријавуваат, а кога се пријавуваат, тешко се процесуираат.

Во литературата за кривичното дело на силувањето, исто така сè поприсутно е машкото силување и етничкото силување.

Машкото силување како кривично дело е малку проучувано, можеби од причина што се доживува како аберација (отстапување од вообичаената сексуалност) на затворската полулација или како облик на насилство во хомосексуалната субкултура. Во овој контекст, машките жртви на сексуално насилство може да бидат силувани дури и со поголеми понижувања од женските жртви, а исто како и кај женските жртви ги следи емоционална траума која предизвикува конфузност и одбивање да се пријави случајот на надлежните органи и институции.⁶⁶

Етничките силувања најчесто се случуваат во војна, и се форма на специфичен облик на етничко чистење. Овие силувања повеќе од другите ја уништуваат индивидуалноста на секоја жртва поединечно, ја уништуваат нејзината љубовна способност, доживотно ја трауматизираат. Освен внатрешното уништување кај овие жртви доаѓа до деформација на нивниот целокупен однос кон надворешниот свет, конечно деструирање на нивните не само емотивни, туку и семејни и други социјални односи што таквите лица го прави целосно оттуѓени од самите себе.⁶⁷

Еден пример за ваков вид на силување во огромни размери е војната во Босна и Херцеговина, после деконструкцијата на некогашната СФРЈ и наводот дека „ во војната во Босна и Херцеговина во периодот од април 1992-ра година до 1993 –та година, силувани се околу 20 000 жени. Потоа, дека мнозинството од нив биле Босанки-Муслиманки, а повеќето пријавени злосторници биле босански Срби, дека силувањата биле етнички и составен дел од стратегијата на етничко чистење

⁶⁶ Pino N. W. (1999) *Gender Differences in Rape Reporting. Sex Roles: A Journal of Research*

⁶⁷ Modly D. (1996) *Metodika istrazivanja silovanja*, Ministarstvo unutrashnjih poslova RH

односно дека тие биле плански, систематски и организирани и дека силувањата биле политички мотивирани”.⁶⁸

Постои уверувањето дека кај секој човек постои несвесна виктимизација до одреден степен на рецептивност, но поминувањето на нормалната граница од тој виктимизирачки потенцијал произведува натамошни детерминанти на виктимизацијата.

Слабата точка на поединецот која го доведува до состојба да стане жртва не мора нужно да се наоѓа во психичката сфера, туку може и во биолошката (генетска) или социолошка. Така, ризикот да се стане жртва на сексуално насилство е тесно поврзан со факторите кои го одредуваат изборот на жртвата и факторите кои придонесуваат за тоа.

Криминалистичката практика покажала дека релативно мал број на жртви на сексуално насилство се избрани случајно. Улогата која ја има жртвата многу често зависи и од личните предиспозиции, како ставот, однесувањето и постапките на жртвата.

Кога станува збор за жена-жртва на сексуално насилство, треба да се има предвид нејзината општа психичка состојба, како и за фактот дека жените во младоста не се воспитно насочени кон мерките на нивна самозаштита.⁶⁹

Сепак, во било кој вид и облик на сексуално насилство врз жената, стојат во предконтекст, многувековни општествено-религиозни норми и стојалишта за жената како послаб и инфериорен пол во однос на машкиот. Со оглед на тоа што ниту од поглед на 21-от век, после позитивните трансформации на општеството, општествените односи како и етичкото и законодавно совладување на разни видови ропства, стереотипи и предрасуди, може да се заклучи дека нема подолга историја на дискриминација од родовата (женската), предизвикот за овој вид на насилство

⁶⁸ Bassiouni C.H. (1999) *Sexual Violence: An Invisible Weapon of War in the Former Yugoslavia*, Comision of experts UN, International Human

⁶⁹ Modly D.(1996) *Metodika istrazivanja silovanja*, MUP RH

останува мошне деликатен во целиот процес на неговото превенирање, идентификување, процесуирање и санкционирање.

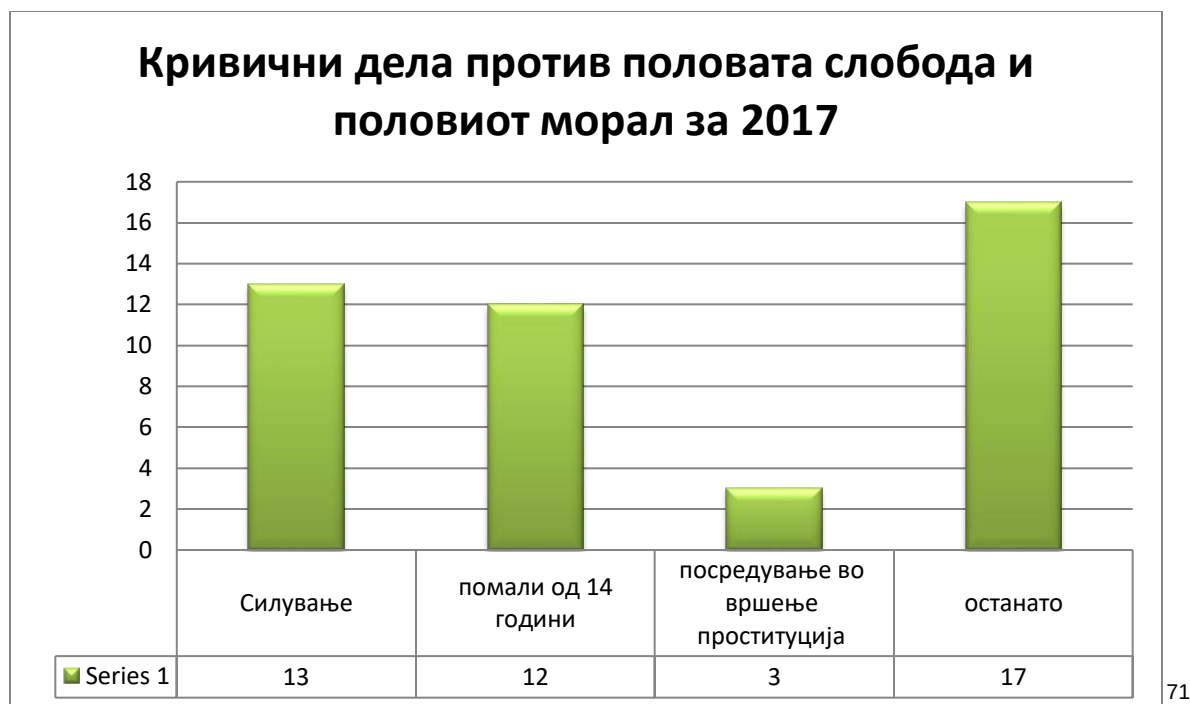
Кривични дела против половата слобода и половиот морал каде што спаѓа и силувањето и сексуалните деликти, според статистиката на Република Македонија изразени во бројки низ последните години :

Во однос на предходниот график можеме да видиме дека кривичните дела против половата слобода од 2010 до 2017 година е варијабилна. Односно од 2010 до 2012 година, кривичните дела се намалуваат но во 2013 година, за однос од сите 8 години, се сторени најмногу кривични дела против половата слобода. Но, тоа што е позитивно што кривичните дела во последните три години имаат значителен пад

Во следниот график ќе видиме кои кривични дела против половата слобода и половиот морал за 2017 се направени на ниво на Република Македонија изразени во бројки :

⁷⁰ СТОРИТЕЛИ на кривични дела во 2017 = Perpetrators of criminal offenses in 2017. - Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија, стр.37

2.5 Деца жртви на сексуална злоупотреба

Основното одредување на сексуалното злоставување на децата, е всушност искористувањето на детето од постаро лице со цел за сексуално задоволување.

Секоја и секаква сексуална активност со дете, (помладо од 14 години) заради постигнување на сексуално задоволство е сексуална злоупотреба на детето. Овој вид на насилство има широк опфат на однесувања, како:

- вербална злоупотреба без физичка грубост по пат на телефонски повици, разговори и алузии на секс и сексуалност
- воајеризам
- допирање на детето

⁷¹ СТОРИТЕЛИ на кривични дела во 2017 = Perpetrators of criminal offenses in 2017. - Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија, стр.39

- гледање или „прегледување“ на детското тело со или без физички контакт
- покажување на детето на своите гениталии и т.н.

Ваквата активност во која детето станува жртва на сексуално насилство може да се случи еднаш, но може да се повторува и продолжува неодредено, може да се претвори во непрекинатото и хронично злоставување кое трае со години, а може да дојде и до силување со принуда на различни форми на сексуален акт (орален оргазам и обид, вагинален или анален оргазам или обид).

Во согласност со дефиницијата утврдена со Општиот протокол за заштита на децата од злоставување и негрижа, сексуалната употреба на детето подразбира вклучување на детето во сексуална активност која тоа не ја сфаќа во потполност, со која не се согласило или за која развојно не е дораснато и не е во состојба со неа да се согласи. Таа се манифестира како активност помеѓу детето и возрасно лице или како извршител на насилството, може да се појави друго дете кое заради својата поголема возраст или развој се наоѓа во положба која му дава одговорност, доверба или моќ, а каде таквата активност врз жртвата има цел да пружи уживање или да задоволи потреби на друго лице.

За сексуална злоупотреба се смета и:

- наведувањето или принудувањето на детето на учество во сексуални активности, независно дали се работи за контактна (на пример, сексуален однос, сексуално допирање и сл.) или неконтактна принуда (на пример изложување на поглед, егзибиционизам и сл.)
- експлоататорско користење на детето за проституција или други незаконски сексуални активности

Треба да се напомене дека жртви на ваков вид на сексуално насилство, без оглед на полот, може да бидат децата од самото раѓање (од најмала возраст) до децата адолесценти. Сепак, истражувајќи ги факторите кои го овозможуваат или олеснуваат сексуалното насилство врз деца, како што се нивото на наивност, незрелост и доверба која децата ја имаат кон возрасните, влијаат на ризикот за децата помеѓу четвртата и деветтата година на животот да станат жртви на овој вид на насилство.

Всушност, горенаведените фактори влијаат на тоа како извршители да се појавуваат начесто лица кои се во постојан и близок контакт со децата – жртви, како што се родителите, роднините или најблиските познаници, односно сите оние на кои децата најмногу ѝм веруваат, со кои поминуваат најмногу од своето време и се разбира, кон кои имаат одредени емоции. Ова исто така значи дека од истите причини на семејна или пријателска блискост, ваквите незаконски дела тешко се пријавуваат и уште потешко се откриваат.

Овој вид на деликт, особено од аспект на неговите жртви е неспоредлив со кој било друг вид затоа што станува збор за деца, особено оние кои се на најниска возраст и кои не се во состојба да проценат за какво дело станува збор, делата не може да ги пријават, а не се ни свесни што ѝм се случува, па поминуваат многу години додека не сфатат дека биле злоставувани.

Кога се во прашање постари деца кои на извесен начин се свесни што ѝм се случува, кај нив се појавува страв дека ќе бидат посрамотени, или дека се самите виновни за таквите ситуации, односно дека се учесници во нешто „нечисто“ заради што имаат чувство на срам.

Последиците на сексуално насилство врз децата се многу тешки. Тие може врз жртвата да остават трајни телесни оштетувања, потоа психички последици кои многу често детерминираат ширење на насилство во нивните следни генерации, односно кај сексуално злоставеното дете создаваат предиспозиции во иднина и тоа да ги злоставува своите деца.

Не е исклучено во најекстремните случаи ваквото злоставување да има и смртен исход. Најголемата смртност кај жртвите од овој вид на насилство, е кај децата до втората година на животот од причина што децата немаат развиена

говорна моќ, а од друга страна станува збор за деца кои се физички недоволно развиени и поради тоа преранливи.^{72 73 74}

2.6. Жртви на трговија со луѓе

Феноменот на трговија со луѓе кој ги следел сите општествени заедници низ човечката историја, и кој во огромен дел од нив бил легален останува отпорен и после сите радикални трансформации на општеството после граѓанските револуции во земјите на Западна Европа, но и после Втората светска војна и донесувањето на Универзалната декларација на човековите права како и нејзиното имплементирање во националните законодавства.

Имало обиди и остварувања уште од крајот на 19-от век, па натаму да се промени свеста околу ова грубо кршење на човечката личност и достоинство, низ првите законски инструменти со кои требало да се спречат разните видови и појавни облици на трговија со луѓе. Тие останале во сила и се релевантни за современото разбирање на трговијата со луѓе и начинот на борба против неа.

Карактеристиката на транснационален и трансконтинентален организиран криминал, ја наметнал потребата од насоки кои ги подготвила UNHCR повикувајќи се на Статутот на Вискиот комесаријат за бегалци на Обединетите нации од 1950 година, а во врска со членот 35 од Конвенцијата за статустот на бегалците од 1951 или Протоколот на таа конвенција од 1967 година. Потоа, меѓународната борба против трговија со луѓе се надградува низ Протоколот од 1967 година, за да ѝ се помогне на државите, владите и судствата, во препознавање, откривање и правно-социјална заштита на жртвите на трговија со луѓе. Ова особено се однесува на

⁷² Milosavljevic M. (1998) *Nasilje nad decom*, Beograd, Fakultet politickih nauka, str.129-154

⁷³ Banjanin-Djuricic N. (1998), *Udarac po dushi*, Socioloshka studija zlostavljanja dece u porodici, Beograd: Institut za kriminoloska i socioloska istrazivanja & Jugoslovenski institute za prava deteta, str.23

⁷⁴ Beardsall L., Hetherington J. (1998), *Decisionas and attitudes concerning child sexual abuse; does the gender of the perpetrator make a difference to child protection professionals?* Child Abuse & Neglect, 22, str.1265 - 1283

примената на членот 1A(2) и прогонствата поради припадност на одредена општествена група или одреден пол повеќе се мисли на жените).⁷⁵

Како значаен исто така ги издовжуваме Протоколот за спречување и сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца од 2000 година со која се дополнува Конвенцијата на Организацијата на обединетите нации за транснационалниот криминал и каде јасно е дефинирана трговија со луѓе.

Трговијата со луѓе се смета дека останува како најпрофитабилен црн бизнис, дури повеќе и од продавањето на дрога или оружје или за разлика од дрогата и оружјето, жените и децата може да се продаваат повеќе пати. Таа останува национален, транснационален, но и трансконтинентален феномен со кој треба да се справат и развиените и неразвиените земји.

Таа, како модерно ропство, постојано е детерминирана од општествено-политичките промени, како на пример деконструкцијата на најголемата комунистичка земја СССР и нејзините држави-сателити, отворањето на границите кон Западна Европа, новите миграциски процеси од т.н. Исламска револуција во земјите на Северна Африка и Блискиот Исток, моќното влијание на т.н. Исламска држава (ИСИС), внатрешната војна во Сирија и т.н.

Кога се говори за овој облик на криминал треба да се напомене дека тој остава огромни финансиски и останати негативни последици на државите (државите на почетна дестинација, транзит и крајната дестинација), додека жртвите на трговија со луѓе се лица со тешки последици по нивното физичко и психичко здравје.

Препознавањето на економските карактеристики на криминалното однесување на трговците со луѓе во втората половина на 20-от век, почнува во 60 –тите во САД, а делото на Гери Бејкер (Gary S. Becker) „Crime and Punishment: An

⁷⁵ PRIMENA CLANA 1A(2) KONVENCIJE O STATUSU IZBEGLICA IZ 1951. GODINE I/ILI PROTOKOLA IZ 1967. GODINE NA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA I NA LICA KOJA SU IZLOŽENA RIZIKU DA POSTANU ŽRTVE TAKVE TRGOVINE - <http://www.unhcr.rs/media/ZRTVE%20TRGOVINE%20LJUDIMA.pdf>

Economic Approach) „Злосторство и казна: економски пристап” се смета за една од најраните студии за криминалитет од економска перспектива.⁷⁶

Како клучна теза на економската анализа на криминалитетот е сфаќањето за криминалното однесување како илегална економска активност, додека извршителите се „рационални луѓе кои нормално калкулираат за да остварат најмногу во дадени рамки...како и сите останати”.⁷⁷

Принудното регрутирање или регрутирањето со измама на жени и деца со цел принудно да се занимаваат со проституција или сексуално искористување, прави еден вид на насилство поврзано со полот, што може да претставува прогонување.

Треба да се напомене дека трговијата со луѓе, не е ограничена само на трговија на сексуални услуги, ниту само на жени. Таа, во современи услови во најмала рака вклучува присилна работа или давање присилни услуги, ропство или слична практикување на ропски статус на жртвата, ропска работа или трговија со нивните органи.

Во зависност од околностите, трговијата со луѓе може да претставува злосторство против човештвото, а во рамките на вооружен конфликт и воено злосторство.

Заедничката карактеристика на сите видови на трговија со луѓе, е дека со жртвите се постапува како со стока која се продава на пазарот, како стока која е спосiveness на трговците со луѓе каде целосно е згазено нивното достоинство.⁷⁸

Принудното регрутирање или регрутирање со измама на жени и деца со цел да се занимаваат присилно со проституција или сексуално искористување го прави ова дело како дело на насилство поврзано со полот на жртвата, што може да

⁷⁶ Gary S. Becker „Crime and Punishment: An Economic Approach

⁷⁷ Sullivan navedno spored Schloenhardt (1999) str, 204

⁷⁸ www.unhcr.rs/media/ZRTVE%20TRGOVINE%20LJUDIMA.pdf - PRIMENA CLANA 1A(2) KONVENCIJE O STATUSU IZBEGLICA IZ 1951. GODINE I/ILI PROTOKOLA IZ 1967. GODINE NA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA I NA LICA KOJA SU IZLOŽENA RIZIKU DA POSTANU ŽRTVE TAKVE TRGOVINE

претставува и прогонство. Жените и децата како жртви во овој вид на криминалитет, може особено да се најдат подложни на тешки одмазди од страна на трговците со луѓе после евентуалното бекство и враќање во ропство, а може да бидат и повторно изложени на трговија со луѓе или тешки облици на остракизам (прогонство од матичната земја), и дискриминација од страна на семејството или матичната заедница.

Во некои случаи, децата без придружба или деца одвоени од родителите особено се подложни на ризик да станат жртви во трговија со луѓе. Таквите деца, може да станат жртви на трговија на луѓе со цел на незаконско посвојување. До тоа може да дојде со знаење или со согласност на родителите но и без нивно знаење.

Како цел на трговците со луѓе може да бидат и сирачиња.

Според различни фактори постојат и различни видови и облици на трговија со луѓе.

Така, според видот на експлоатацијата на жртвата, сите видови на трговија со луѓе,, може да се класифицираат како:

- Сексуално ропство
- Трудово ропство
- Илегално посвојување
- Принуден брак
- Одземање на човечки органи и делови од човечкото тело
- Присилно вршење на криминални дејствија
- Присилно учество во вооружени конфликти
- Трговија со луѓе во потесна смисла (препродавање на трети лица)⁷⁹

Треба да се напомене дека овој вид на организиран криминал се покажал крајно отпорен на вкупниот развој на општествата, на регулативните рамки и

⁷⁹www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-6637/2005/1450-66370501033M.pdf

институционално јакнење во превенција, идентификување и санкционирање, а истовремено дека е мошне сложен во сите форми на неговите манифестации.

Факторизиран амбиент кој овозможува „успешен“ бизнис за трговците со луѓе е истовремено и државата или регионот со низок општествено-економски и политичко-правен систем, но и оној во развиените и високо развиените земји каде може да е планирана крајната дестинација на жртвите. Овој вид на организиран криминал во својата мрежа, освен луѓето кои се на врвот на бизнис-пирамидата, мора да располага со разни профили на луѓе, особено со оние кои се вработени и во државните институции и органи, како службеници на граничните премини, полициски службеници, вработени во пасошки одделенија и др.

Трговијата на луѓе вклучува регрутирање, превоз, префрлање, сместување или прифаќање на луѓе со употреба на закана или користење на сила, како и други видови на принуда со цел на експлоатација на жртвите и до почнувањето на првата фаза во која лицето станува сопственост на трговецот тоа станува жртва.

Сложеноста на жртвената ситуација не престанува во ниедна фаза на процесот на трговијата, таа трае и при остварувањето на крајната дестинација каде жртвата треба да биде испорачана, но многу специфично во овој вид на криминалот, во однос на жртвата што таа може да остане во таква позиција дури и при евентуално ослободување или бегство од трговците.

Жртвите на трговија со луѓе, освен пргонувањето, може да се соочат со нови закани како што е одмаздата или повторно да станат плен на трговците доколку се вратат на територијата од каде побегнале или каде биле жртви на трговијата со луѓе. Покрај лицето кое станало плен на трговците со луѓе, жртви може да станат и членовите на потесното семејство. Тоа се случаи кои трговците на луѓе се закануваат на семејството на жртвата и да спроведат одмазда врз него.⁸⁰

⁸⁰ www.unhcr.rs/media/ZRTVE%20TRGOVINE%LJUDIMA.pdf - PRIMENA CLANA 1A(2) KONVENCIJE O STATUSU IZBEGLICA IZ 1951. GODINE I/ILI PROTOKOLA IZ 1967. GODINE NA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA I NA LICA KOJA SU IZLOŽENA RIZIKU DA POSTANU ŽRTVE TAKVE TRGOVINE

2.7 Жртвите на сообраќајни деликти

Сообраќајната деликвенција е масовна општествена појава, и претставува противправно општествено опасно однесување во сообраќајот што се манифестира низ предизвикување, учество или придонесување во настанувањето на разни штетни појави на загрозување, создавање опасност.

Сообраќајната деликвенција, може да биде регулирана како кривично или прекршочно дело, а опсегот на делата е широк колку што е развиен и современиот сообраќај во кој масовноста ги предиспонира и можните жртви и неговите деликти, а тоа се:

- Загрозување на јавниот сообраќај
- Загрозување на јавниот сообраќај со опасни средства и опасни дејствија
- Загрозување на безбедноста на воздушниот сообраќај
- Загрозување на сообраќајот со насилство
- Киднапирање на воздухоплови, бродови и други превозни средства
- Пиратство
- Несовесно вршење на надзор врз јавниот сообраќај
- Непружање помош на лице повредено во сообраќајна несреќа
- Тешки дела против безбедноста во јавниот сообраќај⁸¹

Последиците од сообраќајните деликти доведуваат до помали или поголеми материјално штети за жртвата, но позначајно е предизвикувањето на страдање на учесници во сообраќајот, патници, пешаци, односно штетите за нив, кои може да бидат полесни и потешки од траен инвалидитет до усмртување на жртвите.

Сообраќајната деликвенција од останатите видови на криминалитет, меѓудругото се разликува по тоа што потенцијалните деликвенти истовремено

⁸¹ Konstantinovic Vilic S., Kostic M., Nikoloc Ristanovic V. (2011) *Kriminologija*, Prometej, Zemun, str.124-155

може да ја имаат и улогата на сторители на делото, но истовремено да станат и жртви на сопственото дело.

Исто така, во овој вид на деликти не може да се издвојат помалку или повеќе предиспонирани луѓе кои може да се појават како жртви, ниту според возраста, полот, социјалниот статус или некоја друга карактеристика односно како потенцијални жртви стојат сите граѓани.

Со оглед на тоа што црните статистики од сообраќајни деликти, се постојано присутни од неговата примена во човечкиот работен и приватен живот до денес и покрај динамичниот техничко-технолошки развој во оваа индустрија, развојот на сообраќајната инфраструктура и превентивното дејствување во развивање на сообраќајната култура, теоријата непрекинато е посветена на овој вид на криминалитет. Оттаму, произлегле настојувањата да се воочи типологија на сторителите на сообраќајни деликти, кои како погоре рековме се многу специфични зашто освен нанесувањето штета на трети лица многу често како сторители и самите стануваат жртви на својот деликт.⁸²

Една од типологиите е онаа која како критериум ги има биопсихолошките својства на деликвентите:

1. Агресивен, антисоцијален тип
2. Агресивен тип под дејство на алкохол
3. Агресивен, инфериорен тип
4. Емоционално нестабилен тип
5. Незрел, неадаптиран младешки тип
6. Незрел, неадаптиран возрасен тип
7. Ексцентричен тип
8. Хедонистички тип
9. Сугестибилен-пасивен тип
10. Номадски тип

⁸² Markovic M. (2009), *Alkoholizam kao kriminogeni faktor*, Pravni fakultet za privредu u pravosudje, Novi Sad, str.4

11. Примитивен тип

12. Тип прилагоден на ниски културни стандарди

13. Прилагоден тип⁸³

Од аспект на жртвите за кои заради карактерот на сообраќајните деликти говориме за масовни бројки, ќе го издвоиме примерот со патниот сообраќај во Република Македонија, преземен од Извештајот на Бирото за јавна безбедност при Министерството за внатрешни работи на Република Македонија за минатата, 2017 –та година.

Од него ќе издвоиме:

- На патиштата низ земјата се скучиле вкупно 4019 сообраќајни незгоди со потешки последици
- Во просек, тоа се 11 сообраќајни деликти во текот на едно деноноќие
- Со фатални последици завршиле 137 незгоди
- Во нив животот го загубиле 155 лица
- Во 3882 случаи како последица биле повредени 3882 лица
- Потешко и полесно повредени биле 6224 лица
- Во вкупниот број на сообраќајни деликти материјалната штета е проценета на 116,8 милиони денари
- Најголемо влијание за сообраќајните незгоди со потешки последици има дејствието на учесниците во сообраќајот
- Дури 97,5% деликти со потешки последици, предизвикувач е субјективниот фактор
- Возачите предизвикале сообраќајна незгода во 3918 случаи
- Пешаците предизвикале сообраќајна незгода во 101 случај
- Во 1564 случаи предзвикувачи биле возачите на моторни возила од причина што не ги почитувале сообраќајните правила и прописи
- Во 300 случаи причина бил алкохолот (11%)⁸⁴

⁸³ Ciric Z. (2004) *Osnovi sudske psihijatrije*, Bona Fides, Nish, str.124

⁸⁴ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи, Скопје, 2018, стр. 66-68

Според овие податоци можеме да заклучиме дека релацијата меѓу возачите и пешаците, како предизвикувачи на сообраќајни несреќи е доста голема и со воочлива разлика. Каде што покажува дека возачите се оние што предизвикуваат повеќе сообраќајни деликти од што пешаците како учесници во сообраќајот.

2.8. Жртви на еколошки криминалитет

Еколошкиот криминалитет е нов, современ, транснационален и глобален облик на криминална манифестација, кој сè уште не е доволно истражен како од криминолошка страна, така ни од аспект на втемеленоста на криминалистичкото постапување кон него. Сепак неговото поново идентификување не значи дека тој е сосема нов облик на криминалитет, доколку се земе предвид дека деликтите од него се манифестираат неколку децении наназад. Значи, се стекнува впечаток дека во тој период не бил во центарот на внимание (ниту јавноста го перцепирала како проблем) сè до крајот на 20-от век, кога во рамките на новата еколошка политика и новиот пристап кон екологијата воопшто, почнува да се перцепира како посебен проблем во рамките еколошката безбедност.

Покрај наведените причини на латентност и перцепција на ирелевантност на овој облик на криминалитет, од аспект на нашата проблемска рамка тој потпаѓа под т.н. криминалитет „без жртва“ односно се пренебрегнува фактот дека овој криминалитет не избира жртви односно избирањето на жртвата во еколошкиот криминалитет е крајно несистематичен,, стихиен и сèопфатен.

На ова може да се додаде и фактот дека последиците од еколошкиот криминалитет, најчесто не се манифестираат веднаш, па некогаш дури ни на подолг период. Тоа значи дека е мошне сложено да се препознае и идентификува врската помеѓу конкретното дејство и последиците, како логични причини зошто овој облик

на криминалитет не бил во фокусот на интересирање на стручната, општата и политичката јавност, а како фактори за тоа може да се издвојат:

- Деперсонализација на жртвата (жртвите)
- Подоценежно манифестирање на последиците
- Причинско-последичната врска помеѓу дејството на извршување и последиците се тешко претпоставливи
- Ниската еколошка свест кај граѓаните и сл.⁸⁵

Еколошкиот криминалитет е „посебен вид на криминалитет кој како последица го има загадувањето на водата, воздухот и земјата во поголем обем и на поширока област, со што се доведува во опасност животот и здравјето на луѓето или се предизвикува уништување на растителниот и животинскиот свет во поголеми размери”.⁸⁶

Еколошкиот криминалитет е вкупност на криминални активности насочени кон кршење на националните и меѓународните закони и конвенции, со кои се обезбедување зачувување на одржливоста на животната околина во светот,биолошкиот диверзитет (разноликост) на растителните и животинските видови или природните ресурси.⁸⁷ Овој вид на криминалитет како збир на недозволени дејствија каде како жртви се појавуваат сегашните, но и идните генерациите на човештвото (во контекст на претходното дефинирање) посредно или непосредно влијае на националните економии, безбедноста на државите и егзистенцијата на населението.

Еколошкиот криминалитет е вид на современ криминалитет, кој интензивно се развива и сè повеќе добива карактеристики на тешки облици на криминалитет кои ги загрозуваат основните човечки вредности. Особено треба да се истакне дека

⁸⁵ Bajagic M. (2001), *Zivotna sredina kako istrazivacki fokus savremenih studija bezbednosti*, Kriminalisticko-policijska akademija, Beograd, str.245

⁸⁶ Matijevic M. (2009) *Specifinosti suzbijanja ekoloskog kriminaliteta*, Panevropski univerzitet Aperion, Banja Luka, str.137

⁸⁷ Boshkovic M.(2011), *Kriminologija*, Pravni fakultet, Novi Sad, str. 97

организираниот еколошки криминалитет е во тесна поврзаност со вкупниот техничко-техолошки развој, односно вкупниот општествен развој и има свои специфични карактеристики кои го разликуваат од другите видови на криминалитет, и тоа:

- Експанзивноста
- Темните бројки на неговата штетност
- Организираност
- Криминалитет на „белите јаки“

Како негова посебна карактеристика во контекст на проблемската рамка на овој труд, може да ја истакнеме онаа од виктимолошки аспект, стекнувањето на амбинет во кој никој не е жртва.⁸⁸

Наведувајќи некои основни карактеристики на организираниот еколошки криминалитет, Уљанов ги издвојува следните негови параметри:

- Висока стручност и професионалност во поставувањето на бизнисот и реализацијата на криминалните акции од страна на извршителите
- Заштита на крупниот капитал
- Учество на поголем број на лица кои го извршуваат овој облик на криминалитет
- Висок степен на прекугранична мобилност
- Спрега на организираниот еколошки криминалитет и тероризмот
- Лоцирање на организираниот еколошки криминалитет во оние области каде постои можност од стекнување на профит за кратко време
- Вештина на адаптирање кон новонастанати општествено-економски и политички односи
- Континуирано добивање на новите форми на организираниот еколошки криминалитет⁸⁹

⁸⁸ Ljushtina A. (2005), *Pojam I osnovne karakteristike organizovanog ekoloskog kriminaliteta*, Kriminalisticko-policijska akademija, Beograd, str.713

⁸⁹ Uljanov S. (2012), *Standardi Interpola u borbi protiv ekoloskog kriminala*, Institut za uporedno pravo i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd, str.71

Организираниот еколошки криминалитет има глобален и транснационален контекст и според некои негови категоризации се издвојуваат пет групи:

1. Илегално складирање на отпадни материи
2. Промет на отровен отпад и нуклеарен материјал
3. Противзаконска сеча на шуми и загадување на животна средина
4. Илегална трговија со супстанции кои го загадуваат воздухот
5. Илегална трговија со незаконски уловени животни⁹⁰

Кога ќе се рече дека овој современ вид на криминалитет ги носи белезите на криминалитет на „белата јака“, станува јасно колкава е неговата комплексност за превенција, идентификација и санкции. Тоа е од причина што неговите налогодавци или планери се инкорпорирани во институциите на државите на различни нивоа, и затоа последиците по жртвите се далеку потешки од оние на класичните облици на криминалитет.

Во овој контекст ќе го издвоиме еден од најпознатите, но и најраспространети облици како што се:

- Компјутерска кражба на еколошки податоци
- Измами
- Проневери
- Нарушување на приватноста на нет- корисниците
- Нарушување на приватноста на институциите
- Фалсификување на еколошки податоци
- Оддавање на тајни
- Изнуди
- Уцени
- Пропаганда и т.н.⁹¹

⁹⁰ Voshinic M. Turanjanin V. (2012), *Kratak komparativni prikaz ekoloskih krivicnih djela u Republici Srbiji I Republici Srpskoj*, Institut za uporedno pravo i pravni fakultet Univerziteta union, Beograd, str.35

⁹¹ Atanasov M., Gushkovic D. (2006), *Informaticka etika i profil kompjuterskog ekoloskog kriminala*, Tehnicki fakultet u Boru Univerziteta Beograd, str. 414

Еден класичен пример на еколошки криминал во Република Македонија, со загадување на воздухот, почвата и водите, со оставање штетни последици на граѓани од Велес, но и на поблиската и поширока околина, на растенијата и животните е некогашната Топилница за олово и цинк (МХК „Злетово“) изградена на периферијата на градот. И покрај тоа што таа повеќе од две децении после финасискиот колапс станала неактивна, штетите предизвикани од нејзиното работење се постојано актуелни, но никогаш несанкционирани како дело против загадувањето на воздухот, почвата и водите, односно животот и здравјето на луѓето. Дополнително влијание на трајното загадување е сè уште присутната згура во дворот на Топилницата, а проблемот е постојано е игнориран од надлежните институции во државата. Според експертското мислење на професорот на Природно-математичкиот факултет (УКИМ-Скопје), и по од една деценија од затворањето на Топилницата „депонијата и понатаму претставува сериозен извор на загадување на градот со тешки метали... освен решавањето на проблемот со згурата, треба да се преземат итни мерки за санација на презагадената почва во Велес и пошироката околина“.⁹²

Според горенаведеното без оглед на тоа како се факторизира и без оглед на видот на криминалното дело, во секое кривично дело стојат сторителот и жртвата на делото. Оваа, без исклучок постојана карактеристика на секое криминално дело, го проследува криминалот како феномен од првите историски утврдувања до денес. Прашањата на нивната интеракција и научното, правно и системско фокусирање на жртвата се најмлади во долгата историја на кривичното право, но респектабилно развиени во современиот општествен амбиент. Во тој контекст може да истакнеме дека во последните повеќе од 15-тина години, водечка улога во развојот на правата на жртвите на кривичните дела има Европската унија. Ова се смета за голем напредок во перцепцијата на жртвата на самиот почеток на 21-от век, зашто претставува и прво правно обврзувачко инструментализирање, усвоено на меѓународно ниво при што на сèопфатен начин се уредуваат правата на жртвата во казнената постапка.

⁹² <http://prizma.mk/senishteto-na-topilnitsata-se-ushte-zagaduva-veleshani-chekaat-spas-od-drzhavata/>

Така, од 2001 година до денес, Европската унија изградила сè опфатен правен режим за жртвите на казнените дела.

ПОГЛАВЈЕ III

1. Сторителот и мотивите за сторување на кривично дело

1.1. Доживување на задоволство

Како еден од битните фактори на криминалното насилство е задоволството кое таквите дела му го причинуваат на сторителот.

Тргнувајќи од учењето на еден од најзначајните криминолози од 20-от век со психолошка ориентација, Ханс Ајнзек (Hans Eysenck) и Ханс Тох (Hans Toch), дотогашните настојувања да се објасни насилството, биле без соодветен резултат од причина што истражувачите се труделе да ги разберат насилниците како индивидуи, да ги категоризираат во групи споредени со други луѓе и сл. што пак низ таквата перцепција ги одвојувале од делата кои ги извршиле. Според Тох, единствен начин да се разберат таквите дела е да се прашаат нивните сторители (притоа користејќи длабинско интервју), кој бил мотивот кој ги поттикнал за извршување на такво дело?

Тој доаѓа до сознание дека тоа е:

- лошата проценка на намерите на другиот
- одговор на провокација
- огорчување заради манифестација на непочитување и „чување на образот“
- „ставање или враќање на противникот на местото каде припаѓа“

Сепак за да се разберат овие фактори нужно е според Тох, да се земе предвид како сето тоа го виделе и двете страни, односно освен извршителот и неговата жртва

Овој автор, така ќе се појави како пионер на теоријата на злосторството како извор на задоволство, кое ќе го промовира Jack Katz, во делото во своето дело „Привлечноста на злосторството: морална и сетилна привлечност за сторување на зло”

За да го објасниме кој било тип на криминалитет, потребно е да се укаже да постоењето на една група на индивидуални и општи услови за негово извршување, а тоа се:

- Статусот на акцијата – практични барања кои треба да се задоволат за злосторството да биде успешно
- Линија на толкување – налинот на кој сторителот е виден од страна на другите кога ќе се дознае дека извршил одредено дело
- Емоционалниот процес – специфичната динамика во која се манифестира примамливост и магичност за извршување на злостворство

Според Кац (Katz), во нстанувањето на криминалното однесување и релацијата на сторителот и жртвата како фактори со суштествена улога треба да се перцеприаат моралните емоции:

- Понижување
- Праведност
- Ароганција (возгордеаност)
- Подсмев
- Цинизам
- Сквернавање
- Одмазда

Заради тоа, на пример, понижувачката ситуација од која не може да се излезе без загрозување на самопочитта се чести причини за злосторство, па и оние најтешките како што се убиства од страст.⁹³

1.2.Ментални пореметувања

Меѓу поединците кои се однесуваат агресивно има и такви со одредени ментални абнормалности, поради што може да извлечат заклучоци за поврзаноста на конституцијата на извршителот со неговото дело, односно дека таквото дело е поврзано со пореметувањата.

Наспроти ваквите лица, се смета дека да се говори за здрава личност, треба да се задоволат три критериуми:

1. интелектуална ефикасност
2. социјална адекватност
3. емоционална зрелост⁹⁴

Под ментални пореметувања, традиционално се сметаат сите пореметувања на однесувањето и психичката структура, кои ги менуваат универзалните особини на човечката природа. Според ваквото гледање, тука спаѓаат:

- психозите
- неврозите
- менталните дефицииции (недоволност, неспособност)
- алкохолизам
- пореметувања во детското однесување⁹⁵

Според Блументал и Лавендер, може да се каже дека терминот „ментално пореметување“ ги опфаќа психичките пореметувања (шизофренија,

⁹³ Ignjatovich Dj. (2009), *Teorije u kriminologiji*, Beograd, Pravni fakultet, str.339

⁹⁴ Milovanovic (2005) *Psihologija kriminaliteta*, Policijska akademija, Beograd, str.8

⁹⁵ Krstic D. (1991), *Psiholoshki rechnik*, Beograd, Str.317

шизоафективно пореметување и манична депресија) и пореметување на личноста.⁹⁶

Учебникот за психијатрија на Оксфорд, говори за ментални пореметувања на личноста во што влегуваат голем број на појави:

- органски, вклучувајќи и симптомагски ментални пореметувања, деменција и Алцхајмерова (Alzheimer) болест, ментално пореметување предизвикано од повреди на мозокот, дисфункција и телесна болест, пореметување на личноста од однесувањето кои настануваат како последица на мозочна болест, негово оштетување или дисфункција
- ментални пореметувања на однесувањето кои се последици на злоупотреба на психоактивна супстанција како алкохол, наркотици, кафе, никотин, растворувачи
- шизофренија, шизотипско пореметување и делузии (илузија во која болно се верува)
- манично-депресивно пореметување
- неврози, стрес и соматски предизвикани пореметувања: пореметувања во исхраната (предизвикан со неоргански фактори), инсомнија или пореметување на сонот, сексуална дисфункција, ментални и пореметувања на однесувањето предизвикани со раѓање и злоупотреба на материји кои не предизвиваат зависност (антидепресиви, лаксативи, витамини, стероиди...)
- пореметувања на личноста и однесувањето на возрасните: специфични пореметувања на личноста (параноидност, шизоидност, дисоцијација...), оние предизвикани од катастрофи или болести, предизвикани од навики или импулси (патолошко коцкање, пироманија, клептоманија, трихотиломанија (повлекување на сопствената коса како последица на стрес), пореметувања на родовиот идентитет (трансексуалност, трансвеститизам), пореметувања на сексуалната ориентација (фетишизам, војаеризам, егзибиционизам,

⁹⁶ Blumenthal S. and Lavander T. (2004), *Violence and Mental Disorder – A Critical Aid to the Assessment and management of Risk*, London, p. 32

педофилија, садомазохизам), психички и пореметувања на личноста поврзани со сексуалното созревање

- ментална ретардација
- пореметувања во психолошкиот развој: пореметување во говорот и совладување на јазикот, во усвојувањето на училишните навики, пореметувања на моторните функции, пореметувања во растењето...
- пореметувања во однесувањето и емициите обично поврзани со детската добра и растењето: хиперкинетички (пореметување на хиперактивноста), пореметувања на однесувањето и расположението (депресивност), емоционални пореметувања специфични за детското доба (страв од напуштање и одвојување, фобии, ривалитет со браќата и сестрите), тикови...⁹⁷

1.3.Пореметување на сексуалниот нагон

Истражувачката историја на сексуалните деликвенти и нивните насилни дела е изобилна, особено кога станува збор за сотрители на дела на сексуално насилство.

Сотрители на вакви кривични дела може да се категоризираат во три групи:

1. автентичен тип на сторител чиј мотив за силување е примарно сексуален
2. садистички тип чиј мотив на сексуално задоволство е во физичкото насилство кон жртвата
3. агресивен тип на класичен криминалец со антисцијален начин на живот

Сотрителот на сексуално насилство е во класификацијата на престапници, наклонети кон извршување на кривични дела против половата слобода односно посебен тип на криминална личност.

⁹⁷ Semple D., Smyth R. (2010), *Oxford Handbook of Psychiatry*, Oxford, str. 927-929

Не може да се говори за општ тип на сексуален деликвент, но врз основа на клинички испитувања, селектирани се разни профили на нивната психоструктура и социјалните карактеристики. Имено, станува збор за личности со различна психиструктура, порметување на психоструктурата, социјалните облежја и мотивациските основи.

За голем број на сексуални деликвенти се смета дека имаат одредено негативно искуство во личниот развој што понатаму имале одраз на психичката структура на нивната личност системот на вредности кој го усвоиле, моралните начела и социјалното прилагодување на околината.

Сексуалните деликвенти во 80%, имаат емоционална незрелост, ниска самоверба и нестабилност, невротичности како и подпросечен коефициент на интелигенција.

На пример, инцестуалните сторители, освен карактеристиките на емоционална неврамнотеженост, манифестираат карактеристики на емоционална рамнодушност и во голем број на случаи низок коефициент на интелигенција (IQ под 70).

Извршителот на сексуално насилство за разлика од другите насилни деликвенти (убијци или разбојници), се разликува по некои психопатолошки карактеристики како:

- висока инциденца на пореметување на личноста
- висока базична агресивност и антисоцијално однесување
- зачестеност на алкохолизираност во деликтите
- ретки мотивации од психолошка природа кои не би можеле да се контролираат

Сексуалните деликвенти популарно се познати како сексуални манијаци, што е поврзано за личност со фузионирана сексуална потенција и агресивна енергија, кои силувањето врз жртвата го извршуваат садистички. Тоа е насилникот, кај кого доживувањето на сексуална возбуда е условено со мачење на жртвата. Кај таквите деликвенти-садисти, постои патолошка потреба, желба за поседување на жртвата

или господарство со ситуацијата. Притоа жртвата е сведена на објект без била каква друга смисла, освен да ги задоволи неговите билошки мотиви.⁹⁸

1.4. Стекнување на материјална корист

За најекстреман облик на кривично дело поттикнато од стекнување на материјална корист се смета убиството. Извршувањето на вакво дело поради користољубие е посебен облик на тешко убиство и носи одредени карактеристики за сторителот, како:

1. сторителот презема дејствие за лишување од живот на друго лице (жртва) со одредена побуда, намера или мотив
2. побудата во ваквите дела се манифестира во форма на користољубие
3. побудата мора да постои кај извршителот во време на извршувањето на кривичното дело
4. побудата ги одредува карактерот на намерата и умислата на сторителот (како облик на вина) односно како директна умисла
5. користољубието како мотив на сторителот на кривичното дело, не мора да биде остварена за време на убиството, или подоцна во секој конкретен случај на прибавување материјална корист за сторителот или некои друго лице поврзано со него. Може да се смета за доволно, користољубието да било мотив за извршување на делото, па така, најчесто овој облик на убиство се манифестира во вид на убиство заради стекнување материјална награда, заради остварување на наследство, убиство на деловниот партнер заради отстранување на конкуренција и т.н.
6. мотивот на користољубие содржи психолошки елементи од субјективен карактер, кој тешко се утврдува и докажува само врз основа на објективните

⁹⁸ Boshkovic M. (1995), *Seksualna agresija*, Zbornik Matice srpske, str.62-65

околноста на манифестираното дејствие на делото, преземениот начин на извршување и употребеното средство за извршување.

Така, користољубието како мотив за извршување на вакво кривично дело во кое жртвата го губи и животот се јавува како одредена побуда, мотив и цел, внатрешен психички поттикнувач со сторување или несторување преземено низ различни дејствија, на различни начини и различни средства.

Сторителот е асоцијален, аморален, и нечесен субјект што како карактеристика ќе биде и конститутивен елемент на ваквото кривично дело, односно квалификаторен фактор за лишување од живот на друго лице (жртвата).⁹⁹

100

2. Поим и видови на виктимизација и виктимогени predispozicii

Научната дисциплина која е блиску поврзана со правото е виктимологијата, и особено е продорна од времето после Втората светска војна, заради проучување на положбата и страдањето на луѓето односно жртвите, особено кај кривичните дела сторени во војната, расните и политички дискриминации и прогонства, но и во страдањето на луѓето причинето од елементарни непогоди и епидемии од големи размери (пандемии).¹⁰¹

Организацијата на обединетите нации во 1985 година, ќе ја прифати Општата декларација за основните права на жртвите од кривични дела и злоупотреба на моќта.

Оваа научна дисциплина во психологијата, ги проучува жртвите на кривичните дела, нивните особини, односот со извршителот и жртвата на

⁹⁹ Cubinski M. (1934), *Naucni I prakticni komentar Krivicnog zakonika Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, str.328

¹⁰⁰ Tahovic J. (1961) *Krivicno pravo – Opshti deo*, Pravni fakultet Beograd, str. 266

¹⁰¹ Е.А. Фатах : Улога жртве у одређању деликта, ЈРКК, Београд, 4/1970, стр.648-649

кривичното дело, нивниот придонес во околностите кои довеле до тоа едно или повеќе лица да станат жртви, односно нивниот удел во личната виктимизација.

Освен факторите кои се поврзани со личноста на жртвата, виктимологијата ги проучува и ризичните фактори на окружувањето кои доведуваат до страдање на луѓето, од различни видови на насилство и несреќи што ги предизвикува човекот или некоја природна појава. Освен поединците, предмет на проучување на виктимологијата може да бидат и установи и организации како жртви.¹⁰²

Во секојдневниот живот, како жртви многу често се појавуваат од деликтите против јавниот ред и мир. имајќи притоа обележја на апстрактна жртва. Изобилни се примерите од овој вид на виктимизации како:

- алкохолизирање на јавни места
- санитарни пропусти
- егзибиционизам
- воајеризам
- „убиствено“ управување на моторно возило
- Возење без возачка дозвола и т.н.¹⁰³

Во сите горенаведени ситуации неминовно се појавуваат жртви, зашто доктринарно правило во кривичното право е фактот дека не постои казниво дело доколку нема жртва.

Особено значајно е прашањето како се дистрибуира ризикот за да се стане жртва, дали сите членови на општеството се соочуваат со еднаков ризик да бидат виктимизирани, или пак постојат поединци и групи кои како предиспозиција носат поголем ризик да станат жртви на криминалитет. Може да се рече дека благодарение на бројните истражувања во оваа област, разликите меѓу поединците и групите во таа смисла постојат, односно дека имаат различен степен на

¹⁰² www.enciklopedija.hr/natuknica.aapx?ID=67818

¹⁰³ Е.А . Фатах : Улога жртве у одреѓању деликта, ЈРКК, Београд, 4/1970, стр.648

предиспозиции да станат погодени од одредено кривично дело и да станат негови жртви.

Ризикот е поврзан со општествено-социјалната положба, животниот стил, професијата, но и со возраста и полот, односно како и погоре предочивме, децата, тинејџерите, постарите лица и жените се повеќе предеиспонирани да станат жртви на насилство.¹⁰⁴

ПОГЛАВЈЕ IV

1.Односот/Интеракцијата помеѓу сторителот и жртвата

Стојалиштата околу тоа кој и зошто се смета за жртва на криминалитет се тесно поврзани со сфаќањата на криминалитетот. Хронолошки земено, се јавувале разни теории за кривичните дела и криминалитетот. Некои од нив се фокусирале на однесувањето на жртвата, додека друга пак на индивидуалните карактеристики и минатото на сторителот.

Раните теории настојувале причините за виктимизација, да ги најдат во личните својства на жртвата или во меѓусебниот однос меѓу жртвата и сторителот.

Вон Хентиг (Von Hentig, 1940) ,сметал дека многу насилни кривични дела се резултат на површна или длабока интеракција меѓу жртвата и сторителот. Така според него, жртвата не е секогаш пасивен објект врз која е извршено кривичното дело. Однесувањето на жртвата во интеракција со сторителот може да придонесе во самото криминално однесување.

¹⁰⁴ Lindgren Magnus – Nikolic-Ristanovic Vesna (2011), *Zrtve kriminaliteta:medjunarodni kontekst i situacija u Srbiji*, spored Svedskoto statisticko centralno biro (1995), Original, Beograd, str. 60

Волфганг (Wolfgang, 1958), го воедува поимот на „изнасилена жртва“, која се однесува на кривични дела и ситуации, кога жртвите заради нивното однесување може да се сметаат за причина на делото. И Волфганг и Хентиг сметале дека за подобро разбирање на виктимизацијата е неопходно суштинско проучување на настаните кои довеле до кривичното дело.

Тематизирајќи го односот на сторителот и жртвата, треба да се напомене дека почнувајќи од зачетоците на криминологијата во 19 –от век, особено се истакнува позитивистичката школа на Cesar Lombroso (1835-1910) и Enrik Ferri (1856-1929, чија основна фокусираност е на сторителот врз жртвата, односно неговата личност.

Жртвите, за претставниците на класичниот и позитивистички правец се сметани за статични, пасивни односно се набљудувани низ стереотипно поимање на жртвата и како такви според ова учење, не продуцираат никакви динамични и криминогени активности што во суштината и битието на злосторството може да се смета за некритичен став.

На ваквиот позитивистички став се спротивставува Ханс вон Хетинг во делото „Забелешки за интракцијата помеѓу сторителот и жртвата“ (1941), притоа засновајќи динамичка концепција за генезата на злосторството според која жртвата не е само пасивен објект, туку станува активен субјект во процесот на криминализирање...”. Така тој ќе ја истакне тесната поврзаност и взаемност помеѓу сторителот и жртвата, наспроти на пример Бенџамин Менделсон, кој низ чисто криминогелн, реалциски однос, поимот на жртвата односно виктимологијата го сведува под „општ феномен“ со што сите жртви ги става во исто рамниште.

Според ова, сторителот и жртвата, перцепирани на ваков начин, се сосема автономни и стојат неповрзано како феномени на едно дело, еден покрај друг. Со вакво стојалиште, особено доследен е Hans Goring, кој криминалитетот и виктимизацијата ги одредува како статички величини. Во тој контекст, тој и криминализацијата односно процесот во кој се изродува сторителот, и виктимизацијата како процес во кој се изродува жртвата ги согледува како

социјални интеракции. Во таа смисла, и сторителот и жртвата се субјекти на одредено злосторство.

Меѓутоа, Hans von Henting, во своето учење ги внесува во релацијата на сторителот и жртвата, комплементарните компоненти и блиската взаемност, зашто во одредена виктимизација (несреќа, жртвување) треба да се валоризираат и активностите и придонесите на личноста на жртвата.¹⁰⁵

На пример (во времето на изработка на овој труд), станаа достапни за јавноста во Република Македонија, резултатите од истражувањето на Националната мрежа за запирање на насилството врз жените и семејното насилство. Според анализата (2008-2016 г.) на фемицидите (убиства на жени поради родова потчинетост), жените најчесто биле убивани во нивниот дом од постојниот или сегашниот партнер или пак во новото живеалиште во случај на развод.

Според Елена Димушевска (Студија за фемициди во Македонија финансирана од Програмата за развој на ОН – УНДП), низ анализата на податоците во периодот 2008 – 2016, „убиени се 70 жени. Од нив 53 идентификувавме како жртви, а 31 како фемицид. За сите 53 случаи не ги добивме судските досиеја за судењата што се вршени, туку само 34. Од анализата на овие случаи утврдивме дека 28 се фемициди. Убиствата ги вршат нивни блиски, најчесто интимниот партнер во нивниот дом. Жените се убивани на местото каде треба да бидат најбезбедни и од оние кои всушност треба да ги заштитат. Исто така утврдивме дека најчесто убиствата се вршени со пиштол кој го поседуваат нелегално”¹⁰⁶.

¹⁰⁵ von Henting Hans (1948) *The criminal and his victim: Studies in the sociobiology of crime*, Yale University Press, New Haven, CT, p. 48 - 51

¹⁰⁶ <https://sdk.mk/index.php/makedonija/80-otsto-od-ubistvata-na-zheni-vo-makedonija-se-femitsidi-i-najchesto-se-ubieni-od-nivniot-partner>

2. Истражувачка работа

Анализа од спроведената анкета

Оваа истражувачка работа е спроведена низ градот Тетово, испитани се граѓани на Тетово од обични минувачи и стручни лица. Анкетата е спроведена анонимна и без одредени цели. И има една единствена цел, да види како граѓаните размислуваат за кривичните дела и интеракцијата на сторителот на кривично дело и жртвата.

Анкетниот прашалник е составен од шест (6) прашалници , поврзани со кривично дело и интеракцијата на сторителот на кривично дело со жртвата. Поставени се кратки прашања и понудени се конкретни, кратки и јасни одговори. Испитани се вкупно 50 граѓани на Тетово. Иако бројот на испитаниците не е голем, но од големо значење е за проблематиката на самиот труд.

Во однос на демографската структура на испитаниците учество земале (изразени во графикони) :

График бр.1 Родова структура на испитаниците

Изразено во проценти: машки 60% , женски : 40%

График бр.2 старосна структура на испитаниците

Изразено во проценти : Од 20-30 години 52% ; Од 30-40 години 34% ; Од 40-50 години 8% ; Од 50-60 години 6%

График бр.3 : Етничка структура на испитаниците

Изразено во проценти : Македонци 64% ; Албанци 28% ; Турци 4% ; Роми 4%

1. На првото прашање :,, За да се изврши одредено кривично дело кои се најчестите мотиви на сторителот ? “ Испитаниците одговорија вака :

а) Доживување задоволство	14	28%
б) Ментални Пореметувања	11	22%
в) Стекнување на материјална корист	9	18%
г) Мотивот може да биде различен	16	32%

График бр.4 : За да се изврши одредено кривично дело кои се најчестите мотиви на сторителот ?

Одговорите на ова прашање имаше за цел да дадат конкретен или приближен одговор, што испитаниците мислат на темата кој е мотивиот за да се стори едно кривично дело.

Од предходното можеме да видиме како испитаниците одговориле на првото прашање. Па така, под одговорот за „стекнување на материјална корист“ одговориле најмал процент на испитаници односно 18% ,а на одговорот „мотивот може да биде различен“одговориле најголем број на процент од испитанците односно 32%.

Ниту еден одговор од горенаведеното не е погрешен, бидејќи се работи за општо прашање, а не конкретно прашање со дадено одредено кривично дело . Кога гледаме на општо пошироко гледиште одговорот дека мотивот е различен не е ни воопшто изненадувачки што има најголем процент. За да се стори едно кривично дело секој посегнува по нешто, а за да се посегне кон главната цел сторителот може да го наведе на тоа различен мотив. Не секое кривично дело има ист мотив на сторување на истото, не секој сторител размислува за само еден и единствен истороден мотив.

На пример : за да се изврши кривично дело „убиство“ од страна на повеќе сторители на различни жртви, мотивот на сторителите ќе биде различен во зависност од тоа што жртвата придонела да го испровоцира сторителот на тоа кривично дело, убиство или која воопшто била целта на сторителот на кривичното дело без разлика дали се познавале жртвата и сторителот.

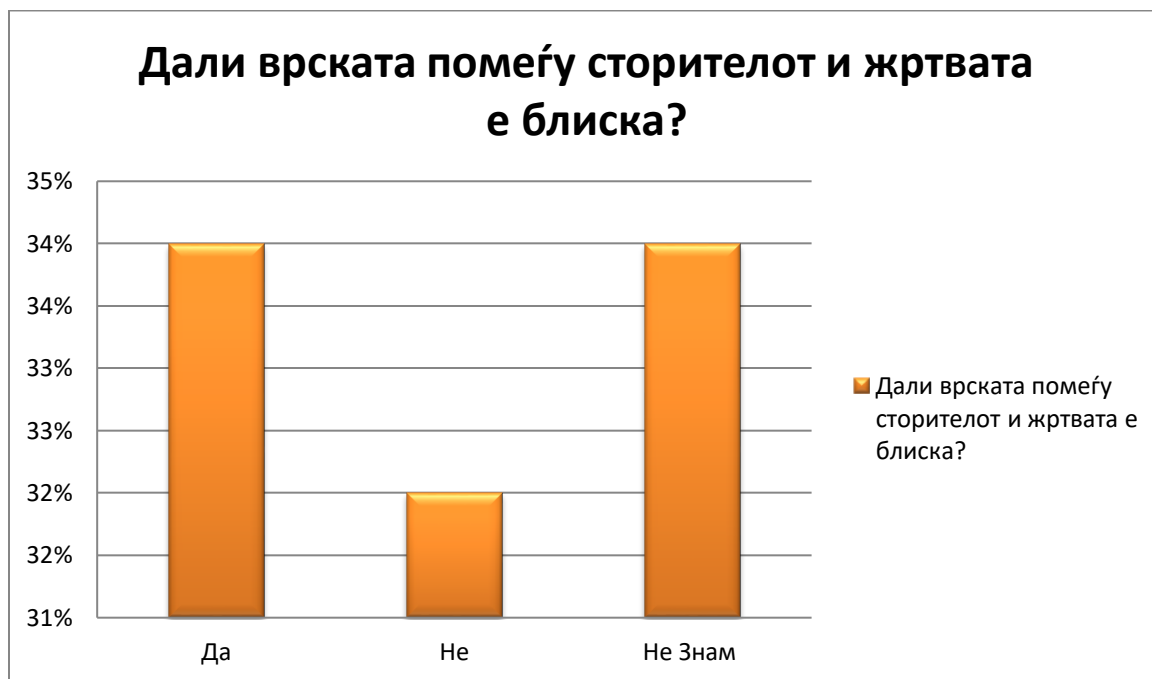
Блискоста на мотивите за сторување на едно кривично дело убиство, како што е наведено и погоре може да се огледа на следниов начин (Пр : Извршена прељуба - каде што сопругот ја убива својата сопруга поради што извршила прељуба – за вакви кривични дела можме да слушнеме дека биле извршени, но тука имаме различна жртва и различен сторител а исто кривично дело мотивот е сличен но имаме различно дејствие)

Во однос на дадените други одговори испитаниците одговориле вака; најблиска вредност на највисоко дадениот одговор „Мотивот може да биде различен“ е: Доживување задоволство 28%

2. На второто прашање Дали врската помеѓу сторителот и жртвата е блиска? Испитаниците одговорија вака:

а) Да	17	34%
б) Не	16	32%
в) Не знам	17	34%

График бр.5 : Дали врската помеѓу сторителот и жртвата е блиска?

Одговорите на ова прашање имаа за цел да дадат мислење на испитаниците, за интеракцијата меѓу сторителот и жртвата што и е и самата тема на трудот . Со

дадените одговори можеме да видиме дека нивната процентуална вредност е приближно иста.Тука ќе ги анализираме накратко сите одговори .

Самата избрана тема на овој труд, беше со цел да се види интеракцијата меѓу сторителот на кривично дело и жртвата. Дали интеракцијата помеѓу сторителот на едно кривично дело и жртвата, придонесува да се изврши едно кривично дело, или воопшто не придонесува во извршувањето на кривичното дело. (Поддетална анализа за придонесувањето ќе биде направено на третото прашање од анкетата).

Испитанците на оваа анкета дале одговор на Да и Не знам на прашањето; Дали врската помеѓу сторителот и жртвата е блиска? “ во иста процентуална вредност , бидејќи нема дадено конкретно кривично дело и е општо прашање. Па можеме видиме дека интеракцијата ја има во зависност од кривичното дело и порзаноста на сторителот и жртвата, а и не дека во секое кривично дело е правило да има порзаност помеѓу жртвата и сторителот.

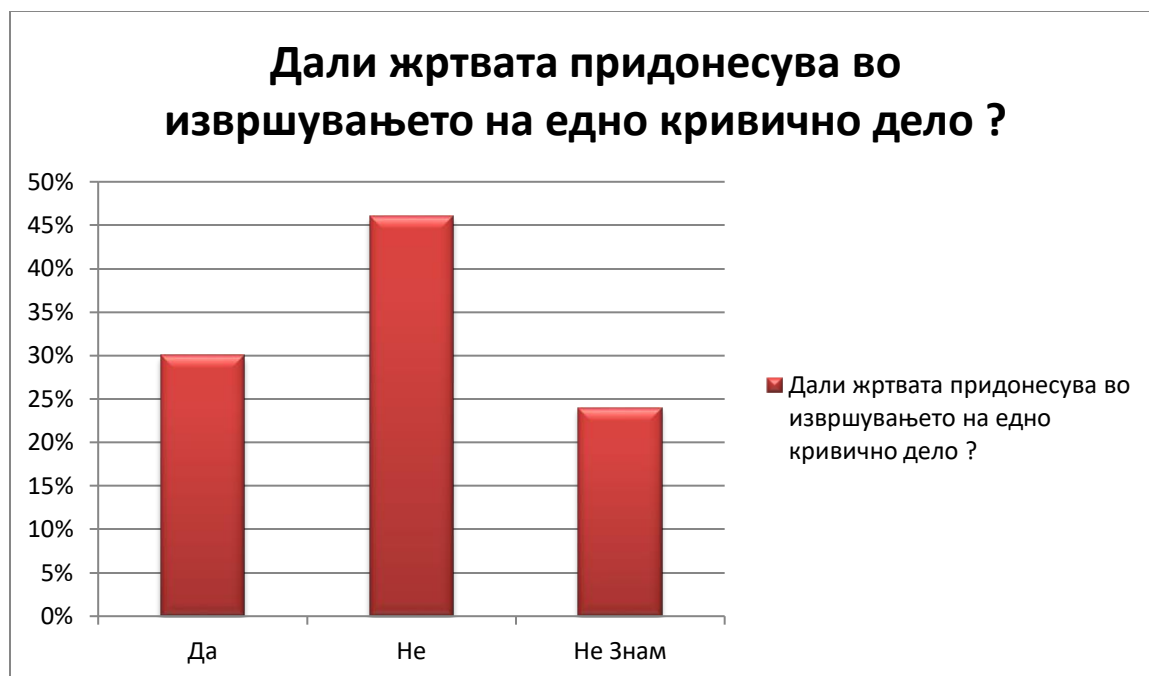
3. На третото прашање Дали жртвата придонесува во извршувањето на едно кривично дело ? Испитаниците одговорија вака :

а) Да 15 30%

б) Не 23 46%

в) Не знам 12 24%

График бр.6 Дали жртвата придонесува во извршувањето на едно кривично дело ?

Одговорот на ова прашње имаше за цел да видиме што испитаниците мислат, дали жртвата придонесува во сторувањето на едно кривично дело. Ова прашање е тесно и поврзано со темата на овој труд, што е и од големо значење мислењето и за доведување на одреден заклучок. Бидејќи и самата тема не е ограничена со некој вид на кривично дело така и анкетата беше сведена на општи прашања.

Што би значело дали жртвата придонесува во сторување на едно кривично дело, Да жртвата може да придонесе, но и немора да значи дека секогаш е таа која придонесува сторителот да стори одредено кривично дело .

За полесно да се разбере ова ќе земеме пример на кривично дело Кражба каде целта најчесто е стекнување на материјална корист.

Пример 1 : Сторителот влегува во станот на свој близок пријател, и извршува кражба со предходно знаење дека пријателот е на годишен одмор.

Пример 2 : Сторителот влегува и извршува кражба во одреден стан, следејќи ги од далеку жртвите како заминуваат на годишен одмор без нивно познавање, или блиска врска, со единствена цел да се стекне со материјална корист.

И во двата примери целта и мотивот на сторителите е материјалната корист но поврзаноста и врската е различна . Во примерот број 1, самата жртва придонесува да биде ограбена со тоа што споделува информација дека 10 дена, ќе бидат одсутни од својот дом а сторителот воедно е пријател каде и се огледа нивната врска и поврзаност.

Додека во примерот број 2, жртвата е следена од непознато лице и запазена како го напушта домот поради годишен одмор, на кој единствена цел му е материјалната корист без предходно познавање или било каква блиска врска меѓу сторителот и жртвата.

Преку ова се можеме да заклучиме дека самата врска и самото придонесувачко дејствие на жртвата, за да биде извршено од одредено кривично дело, зависи од видот на кривичното дело и мотивот на сторителот како и крајната цел .Нивната интеракција на сторителот на кривично дело и жртвата се огледа во првиот пример, што самата жртва споделила информација и до одреден процент допридонела да биде ограбена , а во вториот пример жртвата не дава информации, но е следена од ограбувачот и тука ја нема нивната поврзаност како и во првиот пример .

Па и испитаниците на ова прашање биле со различни одговори, во однос на тоа дали жртвата придонесува во сторување на едно кривично дело . Но, како највисоко процентуално е рангиран одговорот Не, односно дека жртвата не придонесува.

4. На четвртото прашање - Според вас кои се најчестите криминалитети на кои подлежат жртвите во нашата земја ? испитаниците одговориа вака :

а) Жртви на насилнички криминалитет	5	10%
б) Деца жртви на насилство	20	40%

в) Жртви на имотни деликти	18	36%
г) Жртви на сексуални деликти	3	6%
д) Деца жртви на сексуална злоупотреба	3	6%
ѓ) Жртви на трговија со луѓе	1	2%

График бр.7 Според вас кои се најчестите криминалитети на кои подлежат жртвите во нашата земја ?

Со одговорите на ова прашање и целта беше да видиме што испитаниците мислат за тоа кој криминалитет е најразвиен според нив во нашата држава.

Според одговорите граѓаните на Тетово, што беа испитани мислат дека најразвиени и највеќе жртви кои подлежат на одредени криминалитети се : Деца жртви на насилство 40% и Жртви на имотни деликти 36% .Додека и најмал број на жртви кои подлежат на тој криминалитет се Жртви на трговија со луѓе 2%. Вака одговориле и вакво мислење имаат испитаниците на оваа анкета.Моето лично мислење во врска со ова прашање за нашата држава, најчест криминалитет на кои подлежат жртвите се Жртви на имотни деликти. Поради тоа што имаме на недостаток на работа во нашата

држава , сторителите тргнуваат да сторат имотни деликти за да дојдат таа материјална корист како крајна цел.

5. На петтото прашање - Според вас во сторување кривично дело силување каква е врската /релација меѓу сторителот и жртвата испитаниците одговорија вака :

а) Потполно непознавање на сторителот и жртвата	15	30%
б) познат извршител за жртвата	18	36 %
в) силување при обично излегување на младичот со девојка	10	20%
г) силување во партнерска врска	7	14%

График бр.8 - Според вас во сторување кривично дело силување каква е врската /релација меѓу сторителот и жртвата?

На ова прашање дадено е конкретно кривично дело „Силување“ , испитаниците поголемиот процент го дале на одговорот дека сторителот на ова кривично дело е познат за жртвата ,односно од вкупниот број на испитаници 36% го дале овој одговор . Но, блиску на овој одговор е и одговорот на потполно непознавање меѓу жртвата и сторителот односно 30 % .

Кај едно конкретно дадено кривично дело Силување интеракцијата меѓу сторителот и жртвата јас ја согледувам на два начина :

1. За да се изврши силување не е потребно жртвата и сторителот да имаат предходно познаство и да се во некој одреден пријателски , партнески или барачен однос. Што кај ова прво гледиште жртвата, со своето однесување може да придонесе да биде извршен полов напад врз неа иако не го познава сторителот лично. Тука и се огледа интеракцијата меѓу сторителот на кривичното дело и самата жртва, иако не се познавале таа со своето провоцирачко однесување го навела сторителот да го стори тоа кривично дело и да изврши полов напад врз жртвата.
2. Во однос на моето предходно гледиште каде што жртвата придонесува сторителот врз неа да изврши полов напад силување . Тука можам да кажам дека може да се изврши силување како кривично дело, без притоа сторителот и жртвата

да не се познаваат. Жртвата може да биде потполно невинна и со нејзиното однесување да не придонесе да го наведе сторителот на тоа дело, туку самиот сторител единствено барал само жртва да го изврши тој чин, односно тоа кривично дело полов напад врз жртвата во кое сторителот посегнува врз телото и интегритетот на жртвата.

6. На шесттото прашање - Дали во нашата држава интеракцијата(врската) помеѓу сторителот на едно кривично дело и жртвата придонесува да се зголеми криминалитетот на една држава?- испитаниците одговорија вака :

а) Да, придонесува	26	52%
б) Не, не придонесува	15	30%
в) Не знам	9	18%

График бр.9 - Дали во нашата држава интеракцијата(врската) помеѓу сторителот на едно кривично дело и жртвата придонесува да се зголеми криминалитетот на една држава?

**- Дали во нашата држава
интеракцијата(врската) помеѓу сторителот
на едно кривично дело и жртвата
придонесува да се зголеми
криминалитетот на една држава?-**

Конкретно пршањето; дали интеракцијата на сторителот на кривично дело и жртвата ,придонесуваат во зголемувањето на криминалот во нашата земја,половина и повеќе одговориле дека придонесува односно 52%. Според самиот одговор, ќе дадам свое образложение зашто и така мислат : Живееме во држава каде што често слушаме за милионски кражби, за измами, за земени мислионски тендери. Па така, за да биде извршена мислионска кражба, сигурно сторителот има свој канал на информации од вештачката жртва(намерно е повредено лице во инстудцијата што е ограбена што всушност е каналот на информации) во таа кражба. Но и во оваа милионска кражба можно е да нема никаква врска помеѓу сторителот и жртвата,туку самиот извршител добро го испитал теренот па добро осмислил план.

Но во најчестите примери и новости и статистики што се водат во Република Македонија, за кривични дела најчесто помеѓу сторителите и жртвите има одредена врска па можеби и затоа довело испитаниците на на оваа анкета да го дадат овој одговор.

Заклучно со податоците и дадените одговори на оваа истражувачка работа го завршиме овој труд. За темата на интеракцијата на сторителот на кривично дело и жртвата можеме да дадеме две тврдења:

1. За да се стори едно кривично дело не секогаш мора да постои врска меѓу жртвата и сторителот на кривичното дело , како и не секогаш е жртвата таа која придонесува за да се изврши тоа дело .
2. За разлика од првото тврдење во зависност од дејството и врската,на некое поединечно дело жртвата може да придонесе во извршување на едно кривично дело но не во секое , како и не секогаш .

Од сето горенаведено интеркацијата меѓу сторителот и кривичното дело, можеме да ја разгледуваме на различни начини но се 'уште неможеме конкретно да дадеме одговори и јасно тврдење дали влијае интеракцијата за да се стори одредено кривично дело . Општо гледано според ова, сторителот и жртвата, перцепирани на ваков начин, се сосема автономни и стојат неповрзано како феномени на едно дело, еден покрај друг. Но немора да значи дека тоа е така, кога би гледале на одредено кривично дело, тогаш јасно можеме да дојдеме до заклучок дали влијаела интеракцијата и дали жртвата придонела или не во сторувањето на тоа дело.

ЗАКЛУЧОК

Криминалитетот во сите негови појавни облици како и неговото утврдување и правно санкционирање, е во директна зависност од развојот на општествената заедница (материјална и духовна), општествената свест, правната наука и развојот на регулативните рамки, додека во однос на неговото превенирање и санкционирање како соодветен однос на државата низ кривично-правната рамка да ги заштити општествените вредности и добра, да го заштити поединецот во однос на неговиот живот и здравје, моралниот и личен интегритет, личниот имот и сл.

Дури стотина години подоцна, нужното внимание го добива и жртвата на криминалитетот, па дотогашното отсуство на истражувањата, криминалната политика и општеството воопшто го заменува интересирањето и за жртвата. Со тоа, завршува долгиот период на еднострано фокусирање само на сторителот на криминалитет.

Во горенаведеното видовме како различните видови на криминалитет, го следат животот на поединецот и општеството низ целиот историски развој. И тие како такви ќе бидат пропратни низ целата претпоставена иднина на човештвото. Борбата против криминалот, неговото превенирање и санкционирање е предизвик и за развиените и земјите во развој, се разбира со сите специфичности кои произлегуваат од степенот на развој, културолошките модели на живот, техничко-технолошкиот напредок и сл.

Прашањето на интеракцијата на сторителот (независно од дали дали е тоа едно лице, група, институција, организација) на кривичното дело и жртвата станува уште поактуелно и се разбира многу покомплексно.

Може да се заклучи дека од времето кога казнената постапка, станала однос помеѓу овластено државно тело надлежно за прогон на казнени дела и граѓанинот осоменичен за сторување на кривично дело, улогата на жртвата на делото била ставана во втор план. Централното внимание на правното и општо општествено промислување, било настојувањето тој однос помеѓу овластениот државен тужител и обвинетиот да се гради на начин кој ќе овозможи ефикасен прогон на сторителот на казненото дело, но и да овозможи заштита на секој невин граѓанин од неоправдан прогон и осуда. Во таквиот ред на нештата, правата и интересите на жртвата на казненото дело биле занемарувани.

Значајна промена во таа смисла почнала да се случува од 80-те години на 20-от век, како последица на развојот на виктимологијата при што на меѓународно ниво силно расте интересирањето за правата и положбата на жртвата во казненото

дело. Така во рамките на ООН (1985) е усвоена Декларацијата за темелните права на жртвите и злоупотребата на моќ.

Исто така, во рамките на Советот на Европа, од осумдесетите до денес усвоени се низа правни документи кои се занимаваат со положбата на жртвата.

Значењето е огромно, во есенцијата на кривичните дела, во кои низ подолги временски етапи на кривичното право и законодавство жртвата била очигледно апстрахирана, конечно се комплетира кривичната релација во која и не може да има кривично дело само со сторител на делото, туку и со жртва од неговото сторување или несторување.

Со самото постепено на жртвата, а не само на сторителот во едно кривично дело се огледа и нината интеракција . Ова комплексно прашање нема конкретен одговор,гледано на општо и пошироко гледште , но кога би имале предвид, одредено кривично дело, на еден познат сторител и жртва може да се согледа нината интеркација.

Со самото и тоа ќе може да се види дали воопшто жртвата е потполно невинна и што го навело сторителот да го стори тоа дело,или пак и жртвата со одредено нејзино дејствие допринела да се случи тоа дело. Што значи општо земено на широко гледиште никогаш неможеме да ја дознаеме нвната врска односно интеркација. Интеракцијата и врската меѓу сторителот на кривично дело и жртвата можеме да ја дознаеме кај едно конкретно кривично дело .

Па така во предходното изјавено лично мислење дадов јасен став за интеракцијата меѓу сторителот и жртвата на кривично дело . Кога се мисли општо гледано мислам на следново :

Сторени се исти кривични дела на различни жртви, кога општо би го разгледале не би можело конкретно да се види интеракцијата меѓу жртвите и сторителите. Но доколку поединечно се разгледат и истражат тука може да се види интеракцијата меѓу сторителот и жртвата на секое кривично дело посебно . Со што доаѓаме до заклучок дека интекрацијата на сторителите и на жртвите се огледа

конкретно за едно кривично дело ,а не на општо земени повеќе кривични дела без да се разгледаат поединечно и да се донесе одреден заклучок за нивната интеракција.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книги I

1. Камбовски Владо (2006), *Казнено право – Општ дел*, Скопје (постојан универзитетски учебник)
2. Antila I. (1974), Victimology- a new territory in criminology, *Scandimavin Studies on Criminology*, 5
3. Atanasov M., Gushkovic D. (2006), *Informaticka etika i profil komojuterskog ekoloshkog kriminala*, Tehnicki fakultet u Boru Unoverziteta Beograd
4. Bajagic M. (2001), *Zivotna sredina kako istrazivacki fokus savremenih studija bezbednosti*, Kriminalisticko-policijska akademija, Beograd

5. Banjanin-Djuricic N. (1998), *Udarac po dushi*, Socioloska studija zlostavljanja dece u porodici, Beograd: Insititut za kriminoloska i socioloska istrazivanja&Jugoslovenski institute za prava deteta
6. Bassiouni C.H. (1999) *Sexual Violence: An Invisible Wepon of War in the Former Yugoslavia*, Comision of experts UN, International Human
7. Baumann J., Weber U.Mitsch W.(2003): *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Bielfeld, 11. Auflage
8. Beardsall L., Hetherton J. (1998), *Decisionas and attitudes concerning child sexual abuse; does the gender of the perpetrator make a difference to child protection professionals?* Child Abuse & Neglect
9. Begum M. (1996) *Child abuse: a universal „diagnostic” category? The implication of culture in definition and assessment*. International Journal of Social Psychiatry, Vol.42
10. Berner A.F. (1863): *Lehbruch des Deutschen Strafrechts*, Leipzig, 2. Auflage
11. Blumenthal S. and Lavander T. (2004), *Violence and Mental Disorder – A Critical Aid to the Assesment and management od Risk*, London
12. Boba R. (2005), *Crime analysis and crime mapping*, Sage Publications
13. Boshkovic M. (1995), *Seksualna agresija*, Zbornik Matice srpske
14. Boshkovic M.(2011), *Kriminologija*, Pravni fakultet, Novi Sad
15. Bringewat P. (2008): *Grundbegriffe des Strafrechts. Grundlagen – Allgemeine Verbrechenslehre- Aufbauschemata*, Baden-Baden, 2. Auflage
16. Carlsson Sanz S. et al.(2010). *Stortstadsvald II. En undersöking vid Södersjukhusets akutklinik*. Södersjukhuset, Stockholm
17. Chadwik D.L. (1999) *The message*. Child Abuse&Neglect, Vol. 23 (10)
18. Chudina-Obradovic M., Obradovic J. (2006) *Psihologija obitelji I braka*, Zagreb, Golden marketing-Tehnicka knjiga
19. Ciric Z. (2004) *Osnovi sudske psihijatrije*, Bona Fides, Nish
20. CM. Child maltreatment: Problems and promise for 1990s. Reauthorization of the Child Abuse Prevention and Treatment Act (CAPTA) Hearing before the Subcommittee on Children, Family, Drugs and Alcholism of the Committee on Labore and Human Resources, United States

Senate, 102nd Congress (Senate Hearing 102-691) Washington, DS; U.S. Government printing Office, 1991.

21. Coller A.F., McClure F.H., Coller J., Otto C., Polloi A. (1999) *Culture-specific views of child maltreatment and parenting styles in a Pacific-Island community*. Child Abuse & Neglect, Vol.23(10)
22. Cowan G. (2000) *Beliefs About the Causes of Four Types of Rape, Sex Roles: A Journal of Research*
23. Cubinski M. (1934), *Naucni i prakticni komentar Krivicnog zakonika Kraljevine Jugoslavije*, Beograd
24. Diesen C. (1995), *Brottsoffret och omvärlden*. IC. Diesen (red.), *Brottsoffrets rätt*. Juristförlaget, Stocholom
25. Elias R. (1986) *The politics of victimization*, Oxford University Press, New York
26. F. fon List (1902): *Nemacko krivicno pravo*, Beograd
27. Fattah, E. A. (1992) *Towards a Critical Victimology*. New York
28. General Assembly, res.40/34
29. Glamoclija B.(2008), *Imovinski kriminalitet u teoriji i praksi*, Beograd, Beo Sing
30. Gropp W. (2001): *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Berlin – Heidelberg, 2. Aufbau
31. Heinrich B. (2010): *Strafrecht – Allgemeiner Teil I. Grundlagen der Strafbarkeit, Aufbau der Straftat beim Voldendungs-und Verushdelikt*, Stuttgart, 2. Auflage
32. Hindelang M. (1981), *Variations in Sex – Race- Age- Specific Incidence Rates of Offending*. *Amrican Sociological Rewiev*, Vol. 46
33. Häll L.(1997) *Offer för valds-och egendomsbrott. I Vålfard och ojämlikhet i 20-arsperspektiv 1975-1995*. SCB-raport 91(s. 303-325), Statistika centralbyran, Stockholm
34. Ignjatovich Dj. (2009), *Teorije u kriminologiji*, Beograd, Pravni fakultet
35. Jeffner S. (1998), *Liksom valdtäkt, typ...Om ungdomars förstaelse av valdtäkt*, Utbildningsförlaget Brevskolan, Stockholm
36. Kirchhoff G.F. (1995) *An Endeavor to Define Victimology*. I.S. Singh Makkar i P.C. Friday (red.), *Global Perspectives in Victimology* (s.19-45).ABS Publications, New Delhi

37. Konstantinovic Vilic S., Kostic M., Nikoloc Ristanovic V. (2011) *Kriminologija*, Prometej, Zemun
38. Krstic D. (1991), *Psiholoski rechnik*, Beograd
39. Lindgren Magnus – Nikolic-Ristanovic Vesna (2011), *Zrtve kriminaliteta: medjunarodni kontekst i situacija u Srbiji*, spored Svedskoto statisticko centralno biro (1995), Original, Beograd
40. Ljushtina A. (2005), *Pojam I osnovne karakteristike organizovanog ekoloskog kriminaliteta*, Kriminalisticko-policijska akademija, Beograd
41. Lynch M. (2000), *Uloga pedijatra u zashtiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja*, Seminar za strucnjake primarne zdravstvene zashtite, Insittut za menatalno zdravlje
42. Mamula M. i sur. (2013) *Nasilje prepoznaj i sprijeci (prozivljeno iskustvo zena u teoriji i praksi)*, Sarajevo, Udruzenje zena zenama
43. Markovic M. (2009), *Alkoholizam kao kriminogeni faktor*, Pravni fakultet za privredu u pravosudje, Novi Sad
44. Markovikj M., Pavlovikj Z., Stanojevikj P. (2009) *Ubistvo pri izrshenju krivichnog dela razbojnishtva i razbojnichke kradje*, Beograd, Pravo- teorija i praksa, 26 (7-8)
45. Matijevic M. (2009) *Specifinosti suzbijanja ekoloskog kriminaliteta*, Panevropski univerzitet Aperion, Banja Luka
46. Mendelshon B. (1982), *Socia-analytic Introduction to Research in a General Victimological and Criminological Perspective*. U H.J Shneider (ur.), *The Victim in International Perspective*, Walter de Gruyter, New York
47. Milosavljevic M. (1998) *Nasilje nad decom*, Beograd, Fakultet politickih nauka
48. Milovanovic (2005) *Psihologija kriminaliteta*, Policijska akademija, Beograd
49. Modly D. (1996) *Metodika istrazivanja silovanja*, Ministarstvo unutrashnjih poslova RH
50. Modly D. (1996) *Metodika istrazivanja silovanja*, MUP RH
51. Nikolic-Ristanovic V. (1984) *Uticaj zrtve na pojavu kriminaliteta*, Svetozar Markovic
52. Nikolic-Ristanovic V. (2003), „Podrshka zrtvama i sekundarna viktimizacija: savrmena zakonska reshenja praksa”, Beograd, Temida, 1
53. Pavishic B. & Modly D. (1999), *Kriminalistika- Drugo izdanje*, Rijeka, Pravni fakultet Sveucilishta u Rijeci

54. Pino N. W. (1999) *Gender Differences in Rape Reporting. Sex Roles: A Journal of Research*
55. Puppe I. (2005): in Kindhäuser U., Neumann U., Paeffgen H. (Hrsg.) et al. *Nomos*
Komentar. Strafgesetzbuch. Band 1, baden-Baden, 2. Auflage
56. Radacic I. (2014) *Seksualno nasilje. Mitovi, stereotipi i pravni sustav*, Zagreb, Tim press
57. Roxin C. (2006): *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der*
Verbeshenslehre, Münhen, 4. Auflage
58. Scheinder H.J. (1975) *Victimologie*, Tübingen
59. Schneider H.J.(1982), *Yhe victim in international perspective*, Walter DeGruyter, New York
60. Schneider H.J. (1975) *Victimologe. Wissenschaft vom Verberechensopfer*.Tibingen
(Mohr)
61. Semple D., Smyth R. (2010), *Oxford Handbook of Psyhiatry*, Oxford
62. Singer M.(1963) „Pojam radnje u sisttemu krivicnog prava”, Doktorska disertacija, Zagreb
63. Skogan W.G., Maxfield M.G. (1981), *Coping with crime*. Sage Publication, California
64. Srzentic N., Stajic A., lazarevic Lj. (1990): *Krivicno pravo SFRJ Opshti delo*, Beograd, 16.
Izdanje
65. Stojanovic Z. (2009) „*Krivicno pravo - Opshti deo*” Beograd, 16 izdanje
66. Sullivan navedno spored Schloenhardt (1999)
67. Tahovic J. (1961) *Krivicno pravo – Opshti deo*, Pravni fakultet Beograd
68. Uljanov S. (2012), *Standardi Interpola u borbi protiv ekoloshkog kriminala*, Institut za
uporedno pravo i Pravni fakultet Univerziteta Union, Beograd
69. VianoE. (1983) *Victimology: The development of a new perspective. Victimology:An*
International Journal,Vol.8 (1-2)
70. von Henting Hans (1948) *The criminal and his victim: Studies in the sociobiology of*
crime, Yale University Press, New Haven, CT
71. Voshinic M. Turanjanin V. (2012), *Kratak komparativni prikaz ekoloshkih krivicnih djela u*
Republici Srbiji I Republici Srpskoj, Institut za uporedno pravo i pravni fakultet Univerziteta
union, Beograd
72. Weinehall K.(1997), *Att växa upp I valdets närhet. Ungdomars berättelsar om vald i*
hemmet. Pedagogiska institutionen, Umea Univesrsitet

73. Wortley R. Mazerolle L.(2008) Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytical approach and application. In: Wortley , Mazerolle (eds.): Environmental criminology and crime analysis, Willan publishing
74. Zarkovic Palijan T., Kovacevic D. (2001) *Iz forenzicke psihijatrije*, Zagreb, CERES d.o.o.
75. Aleksic Z., Shkulikj M.(2007), *Kriminalistika*, Beograd, Pravni faklutet Univerziteta u Beograd

Други извори II

1. Babic Milosh – Znacaj krivicne odgovornosti u krivicnom pravu – www.spmisao.rs/wp-content/uploads/2012
2. <http://prizma.mk/senishteto-na-topilnitsata-se-ushte-zagaduva-veleshani-chekaat-spas-od-drzhavata/>
3. <https://studentius.wordpress.com/>
4. kazneno djelo – www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=31046
5. Krstulovic Dragicevic Antonija „Vazenje kaznenog zakonodavstva”- <https://documen.site/>
6. Martinovic Igor (2014) „O kriteriju razlikovanja pravih i nepravih kaznenih djela necinenja” <https://hrcak.srce.hr/file/130268>
7. www.danet.wicip.org
8. www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-6637/2005/1450-66370501033M.pdf
9. www.enciklopedija.hr/natuknica.aapx?ID=67818
10. www.ipacademy.gov.mk/
11. www.pravos.unios.hr – obiteljsko nasilje
12. www.unhcr.rs/media/ZRTVE%20TRGOVINE%20LJUDIMA.pdf
13. www.unhcr.rs/media/ZRTVE%20TRGOVINE%20LJUDIMA.pdf
14. Извештај од студијата за националната анкета за семејно насилство (2012), Истражувачки тим: Љубинка Поповска, Владо Рикаловски, д-р Елизабет Виљагомез, Магна Скен, Скопје, - <http://nkt.mtsp.gov.mk/nkt/Default.aspx?LCID=158>

15. Кривичен закон на Република Македонија – www.pravdiko.mk
16. Кривичен законик – Министерство за правда www.pravda.gov.mk
17. Кривичен законик- Министерство за правда - www.pravda.gov.mk/ Глава втора, КРИВИЧНО ДЕЛО И КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ, 1.Општи одредби за кривичното дело и кривичната одговорност, Кривично дело, Член 7
18. Годишен извештај на Министерството за Внатрешни работи, Скопје, 2018